

8576

5030

(«Արարատ»ի դեկտմ. ամսատետրի յաւելում)

Ը Ն Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

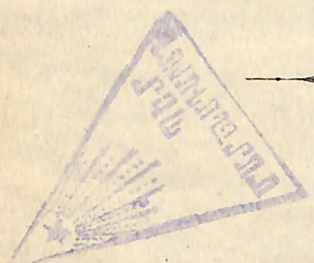
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

Էրունն աշխարհի և ճատագայթ
իմանալի Հոգի Սուրբ Աստուծոյ,
ի ցնծութեան աւուր լրման ուրա-
խութեան Յովակիմայ և Աննայի
աղօթիւք սոցա լցո զպէտս կարեաց
Հայաստանեայց եկեղեցւոյ. զի օրհ-
նեսցուք զքեզ. Տէր, այժմ և յաւի-
տեան: Շարական.

85-76

1910 թ. դեկտեմբեր 11—1911 թ. դեկտմ.
11—13.

Միաբան Ս. Էջմիածնի Յուսիկ Արեւայ.

Վ.Ա.ՂԱՐՇԱՊԱՏ

Ելեքարաշարժ Տպարան Մայր Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի

1 9 1 1

8576

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐԵԱԼ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ

Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարում Համազգային Ժողովը կազմուած 80 հոգևորական և աշխարհական պատգամաւորներից 89 ձայների իրաւունքով 1911 թուի դեկտեմբերի 13-ին ընտրեց զաղտնի քուէարկութեամբ ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան թեկնածուներ.

1. Կաթողիկոսական Տեղակալ
Տ. ԳԵՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍՈՒՐԷՆԵԱՆՑԻՆ
Եւ

2. Կ. Պօլսոյ նախկին պատրիարք
Տ. ԵՂԻՇԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻՆ.
Ընտրութեան հետեանքը Համազգային Ժողովը լսեց բոլուն ոգևորութեամբ և ուրախական սրտագին բացականչութեամբ:

16 դեկտեմբ. 1911

Էջմիածին.

Պատրիարք Կաթողիկոսի Տեղակալ Գէորգ արքեպիսկոպոս Սուրենեանցին

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԻՅ այսօր ստացայ հետեւեալ հեռագիրը.

« Յանձնարարում եմ Ձեզ, Գրաֆ, յայտնել ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Տեղակալ Գէորգ արքեպիսկոպոսին և հայ եկեղեցու բոլոր ներկայացուցիչներին, որոնք ժողովուած են Էջմիածնում իմ որտագին շնորհակալութիւնը մողթանքների և ինձ արտայայտած զգացմունքների համար»:

Վերոյիշեալը ծանուցանում եմ Ձերդ Բարձր Սրբազնութեանը յայտնելու որոց անկ է:

Գեներալ Ապիւսանի Գրաճ Վարոնցով-Դաւիթով.

Այս պատասխանն է Ս. Էջմածնի Կաթողիկոսական ընտրութեան Համագգային ժողովի հետեւեալ հեռագրի.

13 դեկտեմ.

Թիֆլիս.

ՆՈՐԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱՓԱՅԼՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՓՈԽԱՐԲԱՅ ԳՐԱՅ ՎՈՐՈՆՅՈՎ.—ԴԱՇԿՈՎԻՆ.

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅՍՐԻ ԿԱՄԲՈՎ

Էջմիածնում խմբուած պատգամաւորների ժողովը, որ բաղկացած է Ռուսաստանի, Տաճկաստանի, Պարսկաստանի, Արևմտեան Եւրոպայի և Ամերիկայի Հայ Լուսաւորչական հօտի ներկայացուցիչներից, աւարտելով ամենայն Հայոց ծայրագոյն Պատրիարք Կաթողիկոսի գահի համար երկու արժանաւորագոյն թեկնածուների ընտրութեան վեհ գործը, ոգևորուած է անկեղծ սիրով դէպի Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի աթոռի վեհաժողովը ՀՈՎԱՆԱՒՈՐԸ, (աթոռի) որ գտնուած է ուսաց սահմանում, և վերապաշարելով ջերմ աղօթքներ ՆՈՐԻՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ և Արքայական Տան թանկագին կեանքի համար յարգոյաբար խնդ-

րում է Ձերդ պայծառափայլութիւնից Նորին Կայսերական Սեծութեան ոտների տակ սիւսել նրա հաւատարիմ հպատակների անկեղծ հաւատարմութեան զգացմունքները և բոլոր պատգամաւորների կողմից ջերմ երախտագիտութեան արտայայտութիւնը՝ դէպի հայ ազգն ու եկեղեցին յոյց առած անդրգուելի հովանաւորութեան համար, այլ և յայտնել Նորին Կայսերական Սեծութեան ու բոլոր Արքայական տան առողջութեան ու երկարակեցութեան համար ջերմ բարեմաղթութիւններ:

Համագգային ժողովը Կովկասի Տ. Փոխարքային դեկտ. 13-ին ուղղեց հետեւեալ հեռագիրը.

Թ Ի Յ Լ Ի Զ

Նորին Պայծառափայլութեան Կովկասի Փոխարքայ Գրաճ Վարոնցով-Դաւիթովին.

Պատգամաւորական ժողովը, որ խմբուած է Էջմիածնում Ծայրագոյն պատրիարք Կաթողիկոսի ընտրութեան համար և բաղկացած է 89 պատգամաւորներից, որոնք ժողովուել են Ռուսաստանի, Տաճկաստանի, Պարսկաստանի, Եւրոպայի և Ամերիկայի զանազան տեղերից, այսօր աւարտելով Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Գահի երկու արժանաւորագոյն թեկնածուների-Գէորգ Սուրենեան և Նղիշէ Դուրեան արքեպիսկոպոսների ընտրութիւնը, մատուցանում է Ձերդ Պայծառափայլութեան խորին շնորհակալութիւն առ հայ եկեղեցին և ազգը Ձեր ուշադրութեան և բարեացակամութեան համար, և վեր է առաքում առ Ամենաբարձրեայն ջերմ աղօթքներ Ձեր թանկագին կեանքի երկարատեւութեան համար:

Որին Նորին Պայծառափայլութիւնը պատասխանեց խորին շնորհակալութիւնս եւ յայտնում՝ պատգամաւորական ժողովի անգամներին նրանց արտայայտած զգացմունքի համար. շարունակմե՛ծ ուշադրութեամբ և անկեղծ համակրութեամբ կը վերաբերուեմ բարձրագոյն մեր խնամքին յանձնուած Կովկասեան հայերի բարի ձեռնարկութիւններին»

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Վեհ. Տ. Մատթէոս Բ. կաթողիկոսը 1910 թ. դեկտեմբերի 11-ին առաւօտեան հանդեաւ ի Տէր: Սինոդը օրինական և սովորական գործողութիւնները կատարեց և իւր աւագագոյն անդամ Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսին հրատարակեց Սինոդի նախագահող և ամենայն Հայոց Հայրապետի տեղեկաւ: Հանգուցեալ Հայրապետի թաղումը կատարուեց նոյն դեկտեմբերի 19-ին մեծ հանդիսով, բազմաթիւ պաշտօնական ներկայացուցիչների և հասարակութիւնների ու հաստատութիւնների պատգամաւորների ներկայութեամբ (Արարատ 1910 թ. դեկտ.):

(Գործ Սինոդի սկսուած 1910 թ. դեկտ. 31. № 161.)

Նոր հայրապետի ընտրութեան ժամանակի սահմանումն էլ ծանուցողական հրովարտակ.

Նոր հայրապետի ընտրութիւնը օրէնքով պէտք է կատարուէր 1911 թ. դեկտեմբերի 11-ից ոչ առաջ (օրէնք. հատ. XI, I, յօդ. 1119): Սինոդը ի նկատի ունենալով, ա. որ հայրապետի ընտրութեան յապաղելը կը յապաղեցնի և ս. միւռօնի օրհնութիւնը, որ պէտք է կատարուէր դեռ 1910 թուի սեպտեմբերի 12-ին, բայց խօլերայի պատճառով յետաձգուեց, իսկ վերջին մեռն օրհնութիւնը կատարուել էր 1903 թ. և ս. միւռօնը կարող էր պակասել, բ. որ դեկտեմբերի 11-ը լինելով ձմեռնային ժամանակ՝ օրոշ գծուած թիւներ կը յարուցանի հեռաւոր տեղերի—Տաճկաստանի և Պարսկաստանի պատգամաւորների ճանապարհորդութեան և թէ Մայր Աթոռու մօտ տեղաւորեցնելու վերաբերութեամբ, 1910 թուի դեկտ. 31-ին № 3085 թըղթով խնդրեց Կովկասու Տ. Փոխարքային միջնորդել Նորին Կայսերական Մեծութեան Թագաւոր կայսեր առաջ, արտօնելու, որ նոր հայրապետի ընտրութիւնը վաղ, այն է, 1911 թուի սեպտեմբերի 1-ին կատարուի:

Սինոդի այս դիմումին Տ. Փոխարքան, 1911 թուի փետր. 4-ին № 2386, պատասխանեց, որ ի նկատի ունելով կաթողիկոսի ընտրութեան համար օրէնքով սահմանուած տարեւոր ժամանակամիջոցը, Սինոդի առաջ բերած պատճառներով հնարաւոր չի գտնուի կաթողիկոսի ընտրութեան ժամանակը կրճատելու համար միջնորդել:

Սինոդը Տ. Փոխարքայի այս թղթից յետոյ 1911 թ. փետրվարի 16-ին օրագրով որոշում է առաջին, ամենայն Հայոց նոր հայրապետի ընտրութիւնը նշանակել այս 1911 թուի դեկտեմբերի 11-ին. երկրորդ, կազմելով այս մասին սահմանուած ձևով ծանուցողական հրովարտակներ ուղարկել Ս. Երուսաղէմի և Կ. Պոլսոյ Հայոց պատրիարքներին, Կ. Պոլսոյ ազգ. ժողովին, Տանն Կիլիկոյ Սրբազան կաթողիկոսին, Աղթամարոյ կաթողիկոսական տեղապահին, Ռուսաստանի, Տաճկաստանի և Պարսկաստանի Հայոց թեմերի առաջնորդներին, երրորդ Ռուսաստանի թեմական առաջնորդներին ուղարկել ուղղակի, իսկ արտասահմանեաններին ուղարկել Կովկասի Փոխարքայի դիւանատունը, խնդրելով կարգադրել հասցնել ըստ պատկանելոյն. և չորրորդ, նոր կաթողիկոսի ընտրութեան նշանակուած օրուայ մասին յայտնել Կովկասի Տ. Փոխարքային (Արարատ Մարտ 1911 թ. եր. 183—186):

Պատրաստուած ծանուցողական հրովարտակները նոյն փետրվարի 23-ին թ. 427 դրութեամբ, արտասահմանեան թեմերի ցուցակի հետ, Սինոդը ուղարկում է Տ. Փոխարքայի դիւանատունը, Այդ ցուցակով Տաճկաստան՝ պատրիարքներին, Սոյ և Աղթամարոյ կաթողիկոսական տներին և առաջնորդներին ուղարկում է ծանուցողական հրովարտակ՝ հայ թեմերի թիւը հաշուելով 47: Ատրպատականի և Հնդկա-Պարսկաստանի առաջնորդներին՝ 2 հատ: Այս մասին նոյն փետր. 25 տեղեկութիւն է տրուում Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանին՝ ուղարկելով Տաճկաստանի հայ թեմերի ցուցակը, Երուսաղէմի պատրիարքարանին, և Ատրպատականի ու Պարսկա-Հնդկաստանի Հայոց առաջնորդներին:

Աւխարհական շրջանային պատուիրակների և քեմական պատգամաւորի ընտրութիւն:

Աշխարհական շրջանակային պատուիրակների և թեմական պատգամաւորների ընտրութեան համար Սինօղը ուղարկում է առաջնորդներին Կովկասի Փոխարքայի հետեւալ շրջաբերականը:

Շրջաբերական

Անդրկովկասի Նահանգապետներին և Հայ-Լուսաւորչականեկեղեցու քեմակալ Առաջնորդներին.

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՆՈՆՆԵՐ

1. Անդրկովկասի իւրաքանչիւր հայ թեմակալ առաջնորդ, ամենայն Հայոց կաթողիկոսի առաջիկայ ընտրութեան մասին Ս. Էջմիածնի Սինօղից ծանուցում ստանալուց յետոյ, տեղեկութիւն է տալիս այդ մասին իւր թեմի նահանգապետին՝ պատշաճաւոր կարգադրութիւն անելու իւր թեմից մի աշխարհական պատգամաւոր ընտրելու համար, որ պիտի մասնակցէ ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեան:

2. Թեմակալ առաջնորդը իւր ծանուցագրի մէջ հիմնուելով թեմի բաժանման վրայ, որ նշանակուած է Հայ-Լուսաւորչական եկեղեցու հոգևոր գործոց կառավարութեան վերաբերեալ կարգադրութեան մէջ (հատ. XI մ. I, գլ. չորրորդ, յօդ. 962, 963, 964 և 995), ցոյց է տալիս այն գաւառներն ու գաւառամասերը (ուեղդ և ուշաստօկ), ուր հոգևոր կառավարութիւններ ու գործակալութիւններ են սահմանուած և ուր Հայաստանեայց եկեղեցու անդամները, որոնք այս եկեղեցու վաղեմի սովորութեան համեմատ իրաւունք ունին աշխարհական պատգամաւորի ընտրութեան մասնակցելու, պարտաւոր են ընտրել իրենց միջից ներկայացուցիչներ:

3. Թեմակալ առաջնորդից այնպիսի ծանուցագիր ստանալուց յետոյ նահանգապետը գտնադատներին ձեռքով պատշաճա-

ւոր կարգադրութիւններ է անում յայտարարելու հոգևոր կառավարութեան կամ անմիջապէս թեմից կախումն ունեցող գործակալութեանց ստորադրեալ վայրերի Հայ-Լուսաւորչական բնակիչներին, որ նոքա մինչև որոշեալ ժամանակ ընտրեն երկ-երկու ներկայացուցիչ, որոնք յիշեալ ժամանակին պիտի գնան այն թեմի գլխաւոր քաղաքը, որին իրենք պատկանում են, և այն քաղաքի ներկայացուցիչներին հետ միասին ընտրեն թեմիցը մի պատգամաւոր:

Ժամօրութիւն. Թէպէտ Գութայիսի գործակալութիւնն անմիջապէս թեմական իշխանութեանը չէ ստորադրուած, բայց որովհետև Իմերեթի և Գուրիայի Հայ-Լուսաւորչական եկեղեցիները Վրաստանի թեմի մի մասն են կազմում, ուստի Գութայիսի գործակալութիւնից ևս երկու ներկայացուցիչ է ընտրուում:

4. Ներկայացուցիչ կարող են կարգուել թէ տեղացի ընտրողներից և թէ առաջնորդանիստ քաղաքի բնակիչներից, որոնք ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունք ունին: Տեղացի բնակիչներից ընտրուած ներկայացուցիչները իրենց ձայնը կարող են հաւատարմաթղթով ուրիշին յանձնել, եթէ չեն կարող առաջնորդանիստ քաղաքը գնալ:

5. Թեմի գլխաւոր քաղաքի ներկայացուցիչներ ընտրելու համար ամեն մի թեմակալ առաջնորդ, նահանգապետի համաձայնութեամբ, առաջնորդանիստ քաղաքի բոլոր եկեղեցիների աւագերէցներին առաջադրում է, որ նոքա եկեղեցիներում առաջիկայ կիրակի օրը յայտարարելով՝ հրաւիրեն Հայաստանեայց եկեղեցու վաղեմի սովորութեան համեմատ աշխարհական պատգամաւորի ընտրութեան մասնակցելու իրաւունք ունեցողներին՝ ներկայացուցիչներ ընտրելու իրենց միջից պատգամաւոր ընտրելու համար, որ պիտի մասնակցէ ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեանը:

Այդ ներկայացուցիչներից ընտրութիւնը կատարուած է հետեւեալ կղանակով.

ա) Ամէն եկեղեցում այն անձինք, որ Հայաստանեայց եկեղեցու վաղեմի սովորութեամբ իրաւունք ունին պատգամաւորի ընտրութեան մասնակցելու, ընտրում են իրանց միջից երեք-երեք ներկայացուցիչ:

բ) Ներկայացուցիչների ընտրութիւնը պիտի կատարուի կամ եկեղեցու մէջ, ժամատացութիւն չեղած ժամանակ, կամ եկե-

դեցու բակումը: Ընտրութիւնը պիտի աւարտուի յայտարարութիւնից յետոյ ութ օրուայ ընթացքում:

գ) Ներկայացուցիչների ընտրութիւնից յետոյ կազմուում է ընտրողական թերթ, որի մէջ պիտի նշանակուի ընտրուած ներկայացուցիչների անուններն ու ազգանուններն և ընտրողների ստորագրութիւնները:

դ) Ներկայացուցիչների ընտրութիւնն աւարտուելուց յետոյ աւագերէցները ընտրողական թերթերը մատուցանում են իրենց թեմակալ առաջնորդներին, որոնք իրենց կողմից այդ թերթերն ուղարկում են նահանգապետներին, իսկ եթէ նահանգապետ չկայ, գաւառապետներին:

6. Նահանգապետի կամ գաւառապետի նախընթաց համաձայնութեամբ նշանակուում է ներկայացուցիչների ժողովի ժամանակն ու տեղը առաջնորդանիստ քաղաքում:

7. Որոշուած ժամանակին ընտրուած ներկայացուցիչները գումարուում են նշանակուած տեղում թեմի կողմից պատգամաւոր ընտրելու համար: Ժողովը կանոնաւոր է համարուում, եթէ ներկայ լինին ներկայացուցիչների երկու երրորդական մասը, հաշուելով այդ թուում և հաւատարմութիւնը ունեցողներին:

8. Ներկայացուցիչները պատգամաւորի թիկնածուներ են առաջարկում քուէարկութեամբ, միայն քուէարկուողների համաձայնութեամբ:

9. Քուէարկութիւններն աւարտուելուց յետոյ ամենաշատ քուէ ստացողը կարգուում է այն թեմի պատգամաւոր, որտեղ կատարուել է ընտրութիւնը. նրանից յետոյ աւելի ձայն ստացողը կարգուում է կանգիդատ՝ պատգամաւորի մահուան կամ հիւանդութեան դէպքում նրան փոխարինելու համար:

10. Պատգամաւոր ընտրելու ժամանակ ներկայացուցիչների ժողովում կարգ պահպանելու համար ներկայ է լինում իշխանութեան կողմից նշանակուած մի պաշտօնեայ:

11. Բոլոր թեմերից ընտրուած աշխարհական պատգամաւորները նշանակուած ժամանակին պիտի գնան Ս. Էջմիածնի վանքը՝ ամենայն Հայոց Պատրիարք—Կաթողիկոսի ընտրութեանը մասնակցելու համար:

12. Այս պատգամաւորները, եթէ կաթողիկոսի ընտրութեան համար նշանակուած ժամանակին չկարողանան գնալ Ս. Էջմիածնի վանքը, օրէնքով իրաւունք ունին գրով յայտնելու իրենց կարծիքները, ուղարկելով այն Ս. Էջմիածնի վանքը:

Ասորագրել է. Փոխաւ: Բայ Կովկասի
գեներալ Ֆելդցէյխմէյսեր ՄԻԼՈՍԵՒԼ.

Վաւերացրել է. Գլխաւոր Կառավարութեան Պետ.
Սեկրետար, Սասս-Սեկրետար Բառն
Ա. ՆԻՆՈՒԱՅԻ.

Համեմատ է բնագրին. Ատենագալիք Սինօդի Ս. Էջմիածնի
Յ. Յովնանիսեան.

Այս շրջաբերականի համեմատ կատարուել է շրջանային պատուիրակների և թեմական պատգամաւորների ընտրութիւնը Ռուսաստանում:

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի Բայ թեմերի մասնակցութիւնը
կարօղիկոսական ընտրութիւններին.

Հանգուցեալ Մկրտիչ Ա. կաթողիկոսը ի նկատի ունելով հայերի բազմանալը Արեւմ. Եւրոպայում և Ամերիկայում թուրքաց հարստահարութեան երեսից խուսափող գաղթականներով, Արեւմ. Եւրոպայում և Ամերիկայում մի մի թեմ հաստատեց և առաջնորդներ էր կարգեց: Հայրապետի մահից յետոյ Սինօդը 1907 թուին դեկտեմբերի 7-ին դիմել էր Կովկասի Տ. Փոխարքային յայտնելով թէ արգելք չկայ արդեօք նրա կողմից հայրապետի մահը ծանուցանող և նորի ընտրութեանը մասնակցելու հրաւիրող հրովարտակ ուղարկել Արեւմտեան Եւրոպայի և Ամերիկայի հայ թեմերին:

Ներքին Կործերի Նախարարութիւնը 1908 թուի յունվարի 20-ին № 7595 գրութեամբ ժանրամասն տեղեկութիւններ է հարցնում այդ թեմերի մասին: Իսկ Սինօդը պատասխանում է նոյն տարուայ փետր. 15-ին, յայտնելով թէ Եւրոպայի թեմը կազմուել է 1898 թ. և ունի 10,000 ծխական. առաջնորդական աթոռն է Մանչեստրում հայ եկեղեցու մօտ:

Ամերիկայի թեմը նոյնպէս կազմուել է 1898 թ., ունի մօտ 40,000 ծխական. առաջնորդական աթոռն է Ուստրում, Ս. Փրկիչ եկեղեցու մօտ:

Սինոդը պատասխանի յամենումն տեսնելով՝ վերտին դիմում է Նախարարութեան 1908 թ. մայիսի 23-ին №. 1338, և հեռագրով՝ նոյն թուի սեպտեմբերի 22-ին և Օտար դաւանութեանց Դեպարտամենտից նոյն սեպտեմբերի 24-ին ստանում է հետեւեալ պատասխանը.

«Արեւմտեան Եւրոպայի և Ամերիկայի թեմերը ճանաչելու խնդիրը վճռուած չլինելով, որի մասին գրադրութիւնը չարունակուում է, ծանուցողական թղթեր նրանց չեն ուղարկուի»:

Այսպիսով կաթողիկոսական ընտրութեան չեն մասնակցում Արեւմտեան Եւրոպայի ու Ամերիկայի Հայ թեմերը (Արարատ. 1908 թ. նոյեմբ. եր. 974-6):

Ամերիկայի Ազգային Կենտրոնական վարչութիւնը 1911 թուի յուլիսի 10-ին ն. տ. դիմել էր Կաթողիկոսական Տեղակալ Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսին միջնորդել Ռուս կառավարութեան առաջ, որ Ամերիկայի Հայ թեմն էլ կաթողիկոսական ընտրութեանը մասնակցութիւն ունենայ, յայտնելով որ դիմել են և Ամերիկայում եղած Ռուսաց դեսպանին: Տեղակալ Տէր Գէորգ արքեպիսկոպոսի մակագրութեամբ Սինոդը ստանալով Ամերիկայի Հայոց Ազգ. Կենտրոնական վարչութեան գրութիւնը, նոյն յուլիսի 29-ին № 1868 դիմեց Կովկասի Տ. Փոխարքային խնդրելով միջնորդել Ռուս Կայսերական կառավարութեան առաջ որ Եւրոպայի և Ամերիկայի Հայ թեմերին էլ, որոնք անմիջապէս ենթարկուում են Էջմիածնի ամենայն Հայոց հայրապետին, իրաւունք տրուի իրանց հոգեւորական և աշխարհական պատգամաւորների միջոցով մասնակցել կաթողիկոսական ընտրութեանը:

Սեպտեմբերի 20-ին կաթողիկոսական Տեղակալ Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսը ստացաւ Ներքին Գործոց նախարարութեան այլադաւան դեպարտամենտի դիրեկտոր Խարովինից հետեւեալ հեռագիրը.

«Փոխարքային յայտնուած է, որ արգելք չկայ Արեւմտեան Եւրոպայի և Ամերիկայի Հայ թեմերին Մայրաքոյն Պատրիարք կաթողիկոսի ընտրութեանը մասնակցելու: Բարեհաճեցէք ուղարկել ծանուցողական հրովարտակները Փոխարքայի ձեռքով»: Այս տեղեկութիւնը հաղորդում է և Փոխարքայի դիւանատունը նոյն սեպտեմբերի 27-ին:

Ըստ այսմ Սինոդը սեպտեմբերի 23-ին, օրագրով որոշում է.

«Ուղարկելով Եւրոպայի և Ամերիկայի Հայոց առաջնորդների անունով ծանուցողական հրովարտակներ ի Տէր հանգուցեալ Մատթէոս Բ. կաթողիկոսի մահուան մասին և ընտրական կանոններից մի մի օրինակ, հրաւիրել նոցա մասնակցելու, օրէնքի համաձայն, առաջիկայ կաթողիկոսական ընտրութեան և ընտրել տալու նոյն նպատակով մի մի աշխարհական պատգամաւոր ամէն մի թեմից: Յիշեալ հրովարտակներն ուղարկել Կովկասի Տ. Փոխարքայի ձեռքով, համաձայն Հոգեւոր Գործոց Դեպարտամենտի վերատեսչի հեռագրի»:

Այս մասին առանձին № № 2278 և 2279 գրութիւններով նոյն սեպտեմբերի 27-ին յայտնուեց Եւրոպայի և Ամերիկայի առաջնորդներին:

Ներքին Գործ. Նախարարի նոր ցուցումն կաթողիկոսական ընտրութեան կարգերի վերաբերութեամբ.

Ներքին Գործերի Նախարարութիւնը հոկտեմբերի 7-ին № 9005, Սինոդի պրոկուրորի հարցերին պատասխանելով՝ կաթողիկոսական ընտրութեան առիթով առաջադրում է.

1. Յիշեալ նպատակով Էջմիածնի եկած պատգամաւորները լիազօրութիւնները վերստուգութիւնը կարող է կատարել ընտրական ժողովը, բայց տարակուսութեան դէպքում իրաւունք վերապահելով քողորելու Էջմիածնի հայ լուսաւորչական Սինոդին, որը վճիռները այս կարգի գործերի համար պէտք է համարուեն վախճանական:

2. Որովհետեւ թեմերի ժամանակաւոր կառավարիչները անտարակոյս Այլադաւանները Օրինաց Հաւարածայի 1120 յօդուածի համեմատ նոյն թեմերի առաջնորդներն են հանդիսանում քանի որ եպիսկոպոսական այդ աթոռները բռնուած չեն վերջնականապէս արքեպիսկոպոսական ատրիճան ունեցող անձինքներով, (Այլադ. Օր. Հաւար. յօդ. 1169 և շար.), ուրեմն յիշեալ 1120 յօդ. համեմատ՝ անվիճելի կերպով թեմ. ժամանակաւոր կառավարիչներն է մնում իրաւունքը այս նպատակով ուղարկելու ընտրութեանը իրանց նշանակած հոգևոր պատգամաւորներին:

2. Թեմական առաջնորդները կարող են կաթողիկոսի ընտրութեան համար իրանց կողմից առանձին լիազօրներ լիտւանակ դրաւոր կարծիք ուղարկել իրանց ընտրելի թեկնածուներին մասին. թեմական առաջնորդները այս իրաւունքի համար արդէն ցուցմունք կայ Նախարարութեանը ուղարկած ընտրական հրովարտականքի մէջ:

4. Պատգամաւորները չեն կարող ճշդուել յօդուած իրանց թեմական առաջնորդի ձայն տալիս, որովհետեւ նրանց իրաւունքը այս դէպքում չէ սահմանափակուած ոչ օրէնքով և ոչ կաթողիկոսական ընտրութեան 1843 թուի կանոններով:

5. Ի դէպս, եթէ Սինօդի անգամները թիւը պակաս լինի, թուի լրացնելը ամբողջովին կախուած է կաթողիկոսական Տեղակալի համապատասխան առաջարկութիւնից (Այլադ. Օր. Հաւար. յօդ. 1140): Անկասկած, ընտրութիւններին կը մասնակցեն միայն արդի 7 անգամները:

6. Ընտրութեան ներկայ եղող պատգամաւորները չեն կարող հրաժարուել ձայն տալուց թէ չորս աւագ թեկնածուներն և թէ այդ յիշուած չորսից երկու ընտրելիների քուէարկութեան ժամանակ, ի նկատի ունելով 1843 թուի ընտրութեան կանոնների § 19 որոշ ցուցումը, որի զօրութեամբ ազատուած են ձայն տալուց միայն այն պատգամաւորները, որոնք ծանր հիւանդութեան պատճառով բոլորովին անկարող են յայտնել իրանց կարծիքը:

7. կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցող, թէ իսկապէս ընտրական իրաւունքով կոչուած և թէ թեմական առաջնորդներից նշանակուած (Այլադ. Օր. Հաւար. յօդ. յօդ. 1120) պատգամաւորները կարող են ունենալ միայն իրանց մի ձայնը. Սի քանի առաջնորդների միայն մի հոգևորական անձին յանձնարարելը զոնադան թեմերի կողմից ներկայացուցուցիչ հանդիսանալ, չի կարող օրինական ոյժ ունենալ. որովհետեւ նոյն հոգևոր անձը ենթարկուած չլինելով ըստ օրինի

թեմերի առաջնորդներին, որոնց բաղկացութեան մէջ ինքն չի գտնուում, կարող է միայն իւր թեմական առաջնորդի շահերի ներկայացուցիչը լինել, առաջնորդի, որ Այլադ. Օր. Հաւար. 1120 յօդուածի իսկական մօթին համեմատ ուղարկում է նրան հշմիածին, վերև յիշուած նպատակի համար, որպէս ներկայացուցիչ: Նոյնպէս և աշխարհիկ պատգամաւորները, որոնք ընտրուած են որոշ թեմերի ծուխերից, չեն կարող ներկայացուցիչ լինել այն թեմերի, որի մէջ նրանք չեն համարուում:

Վերջապէս 8. Չորս աւագ թեկնածուներից քուէարկող թեկնածուն կարող է մնացած երեքի քուէարկութեան ժամանակ մասնակցել, որովհետեւ 1843 թուի կանոնների 26 յօդուածով ասուած է, որ ձայն չունի միայն այն թեկնածուն, որին ընտրում են:

Առաջադրում եմ Ձեզ, ողորմած պարոն, ղեկավարուել այս ցուցմունքներով պատրիարք կաթողիկոսի առաջիկայ ընտրութեան ժամանակ: Ներքին Գործերի Նախարարի տեղ՝ Նախարարի Խորհրդի անդամ Մորոզով. գերեկաօր. ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ Դրան Հոֆմէյստրի պաշտօնով՝ Ա. Խարուզին:

Սինօդը պ. Նախարարի այս ցուցումների գործադրութեան գծուարկութիւնները նախատեսելով՝ տարւոյս հոկտեմբերի 26-ին № 2492, դրում է 8. Փոխարքային.

«Ներքին գործերի պ. Նախարարը այս հոկտեմբերի 7-ին Հայ-լուսաւորչական Սինօդի պրօկուրօրի անունով ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեան կարգի վերաբերութեամբ մի քանի ցուցումներ է արել:

Պրօկուրօրի հարցին, թէ ընտրութիւններին ներկայ եղող հոգևորական պատգամաւորը, որ ի պաշտօնէ ունի ընտրողի իրաւունքը (Այլադ. Օր. Հաւար. յօդ. 1120 և 1122,) կամ նշանակուած է (1120), կարող է ունենալով իւր մի ձայնը, ունենալ և դրա հետ իրան լիազօրող (ըստ 1120 յօդ.) բոլոր ուրիշները ձայները»:

Ներքին գործերի պ. Նախարարը իւր յիշեալ առաջադրութեան 7-րդ կէտում բացատրում է. «Պատրիարքի ընտրութեան մասնակցող, թէ իսկապէս ընտրական իրաւունքով կոչուածները, և թէ թեմական առաջնորդից նշանակուած (Այլադ. Օր. Հաւար. յօդ. 1120) պատգամաւորները կարող են օգտուել միմիայն իրանց ձայնով: Սի քանի թեմական առաջնորդների յանձնարարութիւնը մի և նոյն հոգևորական անձին, զանազան թեմերի կողմից ներկայացուցիչ լինել, չի կարող օրինական ոյժ ունենալ. որովհետեւ նոյն հոգևորական

անձը, որ չի ենթարկուում, բայց օրինի, այն թեմերի առաջնորդներին, որոնց թեմերի կազմի մէջ չի մտնում, կարող է միայն իւր թեմական առաջնորդի շահերի ներկայացուցիչը լինել, առաջնորդի, որ Այլադ. Օր. Հաւաք. առաջ բերած 1120 յօդուածի ճիշդ մարին համաձայն, ուղարկում է նրան էջմիածին վերեւ ցոյց տուած նպատակով, որպէս իւր ներկայացուցիչ: Նոյնպէս և աշխարհիկ պատգամաւորները, որոնք ընտրուում են նոյն թեմի ծխերից, չեն կարող ներկայացուցիչ լինել այն թեմերի, որոնց չեն վերաբերում»:

Էջմիածնի Սինօդը ներքին Գործերի պ. Նախարարի բացատրութեան դէմ չի առարկում, թէ պատգամաւորները կարող են միայն իրանց մի ձայնից օգտուել: Բայց եթէ ներքին Գործերի պ. Նախարարի առաջադրութեան մէջ բերած կէտերը մասն միտքը կապ ունի այն բանի հետ, որ հոգեւորական պատգամաւոր կարող է լինել կամ թեմական առաջնորդը կամ իւր թեմի հոգեւորական անձերից մէկը, այսինքն իւր իսկ ստորագրեալներէ, իսկ աշխարհիկ պատգամաւորը պէտք է ընտրուած լինի միայն նոյն թեմի ծխականների թուից, իսկ այդ բացատրութեամբ փոխւում է պատգամաւոր նշանակելու կարգը, որ պահպանւում է ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութեան ժամանակ 1843 թուի կանոնները հրատարակութեան օրից սկսած. Միւս կողմից, ներքին Գործերի, պ. Նախարարի ներմուծած կարգը օրէնքով ևս որ և է հիմք չունի. որովհետեւ Այլադ. Օր. Հաւաք. հատ. XI, մասն I. յօդ. 1120, թոյլ է տալիս թեմական առաջնորդին ներկայացուցիչ կարգել «հոգեւորական անձերից և նրան, որին ինքը դրա համար կողմնայ»: Նոյնպէս և աշխարհիկ պատգամաւորը, օրէնքի նոյն յօդուածով ընտրուում է բոլոր մեղիքներից, իւրաքանչեւից և հայ-լուսաւորչական եկեղեցու այլ անդամներից, «որոնք կարող են առ այդ իրաւունք ունենալ այդ եկեղեցու հին սովորութեան համեմատ»:

Այսպէս, չէ սահմանափակուած այն անձերի շրջանը, որոնց թուից պէտք է նշանակուի թեմական առաջնորդի ներկայացուցիչը, կամ ընտրուի նոյն թեմի աշխարհական պատգամաւորը:

Առաջբերուած 1120 յօդուածով սահմանուած կարգը դործնականապէս, ինչպէս յայտնի է, մինչև այժմ ոչ մի թիւրիմացութիւն առաջ չի բերել»:

Բացի սրանից. Սինօդը կարծում է, որ անհրաժեշտ է ունենալ ի նկատի, թէ ներքին Գործերի Նախարարի առաջարկած պատգամաւոր նշանակելու նոր կարգի կիրառութիւնը ամեն-

նայն Հայոց կաթողիկոսի առաջեկայ ընտրութիւնների ժամանակ, կարող է լուրջ բարդութիւններ առաջ բերել հետեւեալ պատճառներով: Մինչև ընտրութիւնները (11 դեկտ. տարւոյս) այնքան սակաւ ժամանակ է մնացել, որ համարեա անհնարին է ծանուցանել կայսերութեան սահմաններից դուրս եղած բոլոր թեմերին, որոնք մասամբ արդէն ընտրել են իրանց պատգամաւորները, այնպէս հաշուելով՝ որ թեմերը կարողանան ժամանակին ընտրել և ուղարկել իրանց ծխականների թուից պատգամաւորներ. յետ այնորիկ, անկասկած է, որ ձմեռնային ժամանակն ու ճանապարհների անյարմարութիւնները լուրջ արգելքներ կը դառնան պատգամաւորներին Թուրքիայի Փոքր Ասիական հեռավոր դաւառներից էջմիածին հասնելուն:

Նոյնպէս և շիտթ պատերազմական ժամանակը, որ ընդունակ է թուրքիայի բոլոր ընտանիքները մէջ յուղուած տրամադրութիւն դարձեցնել մանաւանդ գիպի քրիստոնեայ տարրը, հաւանօրէն, ոչ սակաւ կազդի Թուրքիայի հպատակ հայերին վճռել-ուղարկել իրանց պատգամաւորներին»:

«Ի նկատի ունենալով վերեւ յիշուածները Աջմիածնի հայ լուսաւորչական Սինօդը պատիւ ունի խնդրել Ձերդ Պայծառափայլութիւնից, ընդունելով, որ ներքին Գործոց Նախարարի առաջարկութեան 7-րդ կէտը հազիւ թէ կարելի լինի ի կեր արդանել ամենայն Հայոց պատրիարք կաթողիկոսի առաջեկայ ընտրութեան ժամանակ, ներքին գործերի Նախարարի հետ համաձայնութեան դալով՝ թոյլ տալ այժմեան ընտրութիւններն ևս կատարել նախորդ ընտրութիւնների, դործնականապէս նուիրագործուած, կարգով, որ ցայսօր տարաւորութիւններ չէ առաջացրել»:

Տ. Փոխարքայի միջնորդութեանը հետևում է հետեւեալ կարգադրութիւնը, որ Հոգեւոր Դեպարտամենտի դիրեկտոր Խարուզինը նոյեմբերի 15-ին հեռագրում է Սինօդին.

«Որովհետեւ մինչև կաթողիկոսի ընտրութիւնները սակաւ ժամանակ է մնում, ներքին Գործերի Նախարարութիւնը արդեւ չի գտնում թոյլ տալու, որ այժմեան ընտրութիւններին մասնակցեն բոլոր հոգեւորական և աշխարհական պատգամաւորները. թէև ունենային նրանք մի քանի թեմերի լիազօրութիւն, կամ ներկայացուցիչ լինէին այն թեմերի՝ որոնց իրանք չեն էլ պատկանում: Դրա համար էլ հոկտեմբերի 7-ին № 9005 առաջադրութեան 7 կէտը պէտք չէ ի կեր արդանել»:

Թէ ովքեր չեն կարող ընտրութեան համար պատգամաւոր լինել:

Ներքին Գործոց Նախարարութիւնը Հոգեւոր գործերի Դեպարտամենտից նոյեմբերի 3-ին № 9916. գրում է Էջմիածնի Սինոդի պրօկուրօրին.

Պատասխանելով Ձեր անցեալ հոկտեմբերի 18-ին № 315 առաջարկութեան թէ պատրիարք կաթողիկոսի ընտրութիւնները համար կարող են պատգամաւոր ընտրուել քընտրութեան և դատի տակ եղած անձինք, պարտք եմ համարում յայտնել Ձերդ Գերազանցութեան, թէ պետական ներգործող օրէնքները համեմատ, որոնք սահմանում են ռուս քաղաքացիները ընտրական իրաւունքները իրագործող հիմնական կանոնները (օրէնք հատ. I. մասն II. յօդ. 228, կէտ 3: Պետական Դումայի ընտրութիւնների օրէնք [Положение о выборах въ Государственную Думу], հատ. II, յօդ. 27, կէտ 3: Նահանգական և գաւառական Զեմեկ. հաստատութիւնների համար [Пол. о губернскихъ и уѣздныхъ Земек. учрежд.] և Քաղաք. օրէնք. հատ II, յօդ. 33, կէտ 3 [Город. Полож.], պատրիարքի ընտրութեանը մասնակցելու պէտք է թոյլ չտրուեն այն անձինքը, որոնք դատւում են քննութեան և դատի տակ, մեղադրուելով այնպիսի գործերի մէջ, որոնց հետեւանքն է իրաւունքից զրկումն կամ սահմանափակումն. կամ ծառայութիւնից զուրկ արուել, և պաշտօնից արձակուել. նոյնպէս և նրանք, որոնք մեղադրուում են գողութեան, խարդախութեան, յանձնուած գոյքը իւրացնելու, գողոնքը թաքցնելու, առաջուց յայտնի գողոնքը խաբէբայութեամբ գոյքեր զննելու ու դրամ ընդունելու և վաշխառութեան մէջ:

Պարտք եմ համարում կցել, թէ կաթողիկոսի ընտրութեանը չեն կարող մասնակցել, Պետական Դումայի ընտրութիւնների համար 1907 թ. հրատարակուած օրէնքի I. հատ. II մասն 228 յօդուածի 1, 2, 3, 4, 5, 6 և 7 կէտերում թուած անձինք:

Յիշածներս առաջագրում եմ Ձեզ, ողորմած պարոն, ի դեկափարութիւն պատրիարք կաթողիկոսի առաջնկայ ընտրութիւնների ժամանակ: Ներքին Գործերի Նախարարի փոխանակ, Նախարարի խորհրդի անդամ Մորոզով. Դերեկտօր, ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԴԻՐԱՆ Հոֆմէյստրի պաշտօնով, Ա. Խարուզին:

Նորադարձների իրաւունքը եկեղեցական քէ ծխական եւ քէ կաթողիկոսական ընտրութիւններին մասնակցելու որպէս ընտրող եւ ընտրելի.

Բեռնարաբիայի և Նոր Նախիջևանի հայոց կոնսիստօրիան հրահանգութիւն էր խնդրել հայ գաւառութիւն ընդունած օտարազգիների մասին թէ նրանք կարող են ընտրութիւններին մասնակցել որպէս ընտրող և ընտրելի: Սինոդը սեպտեմբերի 23-ին № 2258 գրում է.

... Սինոդիս Կառավարչական Մասը յայտնում է կոնսիստօրիայից, թէ մեր գաւառութիւնը ընդունած ուղղափառներին ու հրէաներին առհասարակ ծխական ժողովներում և մասնաւորապէս կաթողիկոսական ընտրութեանը վերաբերեալ ժողովներում ընտրելու և ընտրուելու իրաւունք տալու խնդրում պէտք է առաջնորդուել՝ առաջին դէպքում ծխ. կանոնադրութեան 2, 4, 5 7, 9, և 10 յօդուածներով, իսկ երկրորդ. դէպքում՝ այս տարուայ ապրելի 25-ին № 290 շրջաբերականով, համարելով վեցամեայ և երկամեայ ժամանակամիջոցները այդ նախկին ուղղափառների և հրէագաւառների մեր եկեղեցու ծոցը մտնելու օրիցս:

Ովքեր կարող են Կաթողիկոսութեան ընտրելի լինել.

Ներքին Գործերի Նախարարութեան Հոգե. գործերի Դեպարտամենտը մայիսի 4-ին № 418. գրում է Սինոդի պրօկուրօրին.

«Հոգեւոր Գործերի Դեպարտամենտին ուղղած Ձեր Գերազանցութեան ապրելի 17-ի № 123 գրութեան բովանդակութիւնը ղեկուցուեց պ. Նախարարին. և Նորին Բարձր Գերազանցութեանը հաճելի եղաւ յանգել հետեւեալ եզրակացութեան.

Թէև օտարադաւանների կանոնադրութեան մէջ ցուցմունք չկայ, որ կաթողիկոսութեան թեկնածու ընտրուածները պէտք է լինեն միայն հոգեւորականներ, սակայն այդու թիւնը, անկասկած, չպէտք է բացատրուի այն մտքով,

Թէ ուրեմն աշխարհական անձեր ևս կարող են ընտրուել։ Պատրիարք-կաթողիկոսի բարձր աստիճանը ինքն ըստ ինքեան պահանջում է, որ տուեալ անձը կանխագոյն երկար ժամանակեայ պատրաստութեամբ սերտ կապուած լինի եկեղեցու՝ որպէս քրիստոնէական հաստատութեան հետ։ Այսպիսի միութիւնը ձեռք է բերուած երկարամեայ արիաջան որբազնագործ պաշտօնէութեամբ։ Այդ պատճառով էլ երբ օրէնքը չի շեշտում թէ կաթողիկոսը պէտք է ընտրուի յատկապէս հոգեւորականներից, պէտք է հասկացուի այն մտքով, որ մի շատ բնական բանի համար կարելի է եղել առանձին ցուցմունքի։

Յետ այսորիկ, դառնալով այն բանին, թէ հոգեւորական անձերի ձր դասակարգից կարող են լինել կաթողիկոսութեան համար ընտրելի թեկնածուները, անշուշտ պէտք է ի նկատի ունենալ, որ բնական թեկնածու կարող են լինել, պատրիարքի բարձր դիրքը պահպանելու նկատմամբ, միայն այն անձերը, որոնք իրանց երկարամեայ ծառայութիւնների շնորհիւ հասել են նուիրապետութեան բարձր աստիճաններին։ Ուստի և այն ցուցմունքը որը բարձրաստիճան հոգեւորականների վերաբերութեամբ բոլորովին որոշ ձևով յայտնուած է կաթողիկոսական ընտրութեան համար սահմանուած 1843 թ. յունվարի 5-ի կանոններում (յօդ. 21, նոյնպէս և 15 և 17) պէտք է համարել ուղիղ։

Ինչ վերաբերում է այն հարցին, թէ հայ լուսաւորչական եկեղեցու հոգեւորականներից որոնց պէտք է համարել բարձրաստիճան հոգեւորականներ (сановники), թէ և այլաբաւանների կանոնադրութեան 1169 յօդուածը նոյն օրինագրքի 1170 և 1208 յօդուածներին զուգադրելով ցոյց է տալիս, որ բարձրաստիճան հոգեւորական կոչւում են միայն արքեպիսկոպոսական աստիճան ունեցողները, սակայն որովհետեւ քրիստոնէական եկեղեցում կայ եռակարգ նուիրապետութիւն, և արքեպիսկոպոսը պատկանում է եպիսկոպոսական կարգին, ուրեմն ակնհայտ է, որ բարձրաստիճան հոգեւորական կոչման տակ պէտք է հասկանալ բոլոր եպիսկոպոսներին։

Այս առաջ բերածները ի նկատի ունենալով պ. Նախարարը բարեհաճեց համարել, որ պատրիարքական դահի համար որպէս թեկնածու այնպիսի անձերի ընտրութիւնը, որոնք արքեպիսկոպոսական կամ եպիսկոպոսական աստիճան չունեն, մանաւանդ որոնք աշխարհական կոչումից են, որպէս օրինական հիմք չունեցող գործ, ոչ մի կերպով չի կարող ընդունելի լինել։

Նորին Բարձր Գերազանցութեան պատուէրին համեմատ Գեպարտածենտը այս մասին պարտք է համարում յայտնել Չերք Գերազանցութեան տեղեկութեան և հրահանգութեան համար։

Ընտրական ժողովները կառարելու արժեքութիւնը.

Տ. Փոխարքան նոյեմբերի 18-ին № 24,306. դրում է Սինօգին,

Ամենայն Հայոց Ծայրագոյն պատրիարք կաթողիկոսի թեկնածուների ընտրութիւնները կատարելու համար նշանակած գեղարքեպիսկոպոսների 11-ը մօտեցած լինելով, առաջադրում եմ Սինօգիդ, այդ օրը բանալ ժողովը և ձեռնարկել ընտրութիւններին պահպանելով այն կարգը, որը սահմանուած է առանձին կանոններով և որը Սնդր-Կովկասի կառավարչապետ գեներալ-ադելտանդ Նեյդգադը 1843 թ. հաստատել էր և եւ 1908 թուին փոփոխել եմ։

Յիշեալ կանոններն մի օրինակը ուղարկելով ղեկավարուելու համար՝ յաւելացնում որ, որպէս Բարձր կառավարութեան կողմից ներկայացուցիչ պատրիարք-կաթողիկոսի ընտրութիւններին ներկայ կը լինի Երևանի Նահանգապետ, Բարձրագոյն Դրան Հոֆմէյստը, դրաֆ Տիգրան Տնտեսի։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան կարգը.

Կ Ա Ն Ո Ն Ք

Ի ՀՐԱՀԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՅԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԻԻ
ԵՒ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի Տ. ՓՈ-
ԽԱՐԲԱՅԷՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒ Ի ԳԵՆԵՐԱԼ-ԱԴԻԻՏԱՆՏ ԿՈՄՍ ՎՈ-
ՐՈՆՅՈՎ-ԴԱՇԿՈՎԷ ՅԱՄԻ 1908.

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա.

Յաղագս անձանց, որք մասնակցին լրտնութեան Ծայրա-
գոյն Պատրիարքի եւ Կաթողիկոսի:

Յօդ. 1. Ըստ 13-րդ յօդակածոյ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ հաստատեալ
Օրէնսդրութեան ի 11-ն մարտի 1836 ամի՝ յաղագս կառավա-
րութեան զործոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ի Ռուսաստան,
ընտրութիւն Ծայրագոյն Պատրիարքի եւ Կաթողիկոսի լինել
ընդ ձեռն պատգամաւորաց առաքելոց յերաքանչիւր վիճա-
կաց երկու երկու, հոգեւորական եւ աշխարհական: Եկեղեցական
պատգամաւոր պարտի լինել կամ ինքն թեմակալ Առաջնորդն
կամ եկեղեցական որ, զոր կարգեացէ նա. իսկ աշխարհական
պատգամաւորն ընտրել յամենայն պատուաւորաց Հայոց, ի
մեկեւոց, ի հարկւրապետաց եւ յայլոց յարգելի աշխարհական
անդամոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ՝ որ ունին իրաւունս
ընտրելոյ ըստ վաղեմի սովորութեան այսր եկեղեցւոյ:

Յօդ. 2. Այսօրիկ ընտրեալ պատգամաւորք եթէ մէկ կա-
ւասցեն դալ անձամբ ի Ս. Էջմիածին մինչ ցտահմանեալ ժամա-
նակն ընտրութեան Պատրիարքի, ունին իրաւունս զրուոր
յայտնել զկարծիս իւրեանց եւ հասուցանել զայն ի Սինօզն Ս.
Էջմիածնի:

Յօդ. 3. Բաց ի պատգամաւորաց մասնակցին ընտրու-
թեան Պատրիարքի ամենայն անդամք Սինօզի ու Էջմիածնի եւ
Եօթն Եպիսկոպոսունք յերկրագոյնիցն, որք ի ժամանակին
յայնմեկ եղբն ի ու Էջմիածնի, իսկ առ ի չդոյէ այնր թուոյ
Եպիսկոպոսաց, լրացել այն յաւադարձոյն վարդապետաց
տեղւոյն:

Յօդ. 4. Պրոկուրորն Սինօզի ու Էջմիածնի պարտի ներկայ
լինել ի ժամ ընտրութեան Ծայրագոյն Պատրիարքին ու Էջ-
միածնի յաղագս հսկելոյ կարգին եւ բացաւորելոյ զկանոնս
ընտրութեան ի դէպս ծագելոյ որոյ եւ իցէ երկրայութեանց
ըստ այսմ առարկայի (Օրէնսդրութիւն յաղագս կառավարու-
թեան Հայաստանեայց եկեղեցւոյ, յօդակած 46):

Ծանօթութիւն. Եթէ երկրայութիւնքն այնքիք առ-
նուցուն զգարձուածս անպատշաճս կարգաց եւ բարեկայելու-
թեան, զոր պարտ է պահել ի ժամ ընտրութեանն, յայնժամ
իրաւունք են առադարձոյն Անդամոյ (Կատարողի պաշտաման
Կաթողիկոսի) թողուլ զժողովն յաջորդ աւուր, հնարս ի ձեռս
առնելով վասն ածելոյ ի համաձայնութիւն զծագեալ երկ-
րայութիւնս:

Յօդ. 5. Ընտրութիւնն կատարի ի ու Էջմիածնի ի Մայր
Տաճարի Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի՝ խոտադոյն պահպանու-
թեամբ արտօրոյթեանց ստահմանելոց ի Հայաստանեայց եկե-
ղեցւոյն, որք ամբիսին ի յառաջիկայս:

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ.

Յաղագս նախընթաց կանոնաց, որք պատրիարքի
կատարի նախ քան զընտրութիւնն.

Յօդ. 6. Ի դալ հասանել մէն մի թեմակալ առաջնորդի.
Տեղակալն Ատենապետի Սինօզի Ս. Էջմիածնի, Աւագարոյն
Եպիսկոպոսն Տաճարին ու Էջմիածնի՝ առաքել ընդ առաջնորդ
զեպիսկոպոս մի եւ զերկուս վարդապետս, որք յետ քաղա-
վար ողջունի առաջնորդեն նմա յորոշեալ օթեանն: Իսկ աշ-
խարհական պատգամաւորացն ընդ առաջ ելանէ ի Ղաղարա-
պատին կարգեալ հիւրընկալ եկեղեցականն, որ եւ ապացանէ
զնոսս ի սենեակս Ղաղարապատին: Հիւրընկալն արձանագրէ
յառանձին մատենի զանուանս ամենայն պատգամաւորաց
եկեղեցւոյ, նշանակելով զոր ժամանման իւրաքանչիւր ուրուք:

Յօդ. 7. Յետ ժամանելոյ ամենայն պատգամաւորաց՝ հո-
գեւորականաց եւ աշխարհականաց, յետ ընդունելոյ զիրաւոր
կարծիս առաքեալս ի Սինօզն եւ զառաջագրութիւն Տեառն
Փոխաբային Կոլլատու վասն բացման ժողովոյն, նոյն իսկ
հոգեւորական անձն առաջի առնէ ի Սինօզն զցուցակ եկեալ
պատգամաւորացն: Յայնժամ իսկ Սինօզն որոշէ զոր ընտրու-

Թեան Պատրիարք-Կաթողիկոսին և Կաղմեալ զօրագիր ըստ այսմ՝ առարկայի՝ զքաղութան յայնմանէ մատուցանէ Տեղակալին Ատենապետին Սինօզին վասն Կաթեալն զնմանէ անօրէնութեանց առ ի Կատարել զօրքազան պաշտամունս ըստ հետագային:

Յօդ. 8 Վասն գրադրութեանց ժողովոյն Սինօզն ու Էջմիածնի կարգէ զԱտենապետին իւր և զԵրկուս Օգնականս նորա:

Գ Լ Ո Ի Խ Գ.

Յաղագս մանրամասնութեանց րնսրութեան չորից երիցագոյն թեկնածուաց եւ վասն քաղաքիւն ի նոցունց գերկուս թեկնածուս յաստիւնս Մայրապոյն Պատրիարքի:

Յօդ. 9. Նախ քան զընտրութիւն Երեցագոյն Թեկնածուաց ի տաճարին ու Էջմիածնի առաջի սեղանոյ Իջման Որդւոյն Միածնի զնի գրառեղան, ծածկեալ կարմիր մահուալի վասն ներկայ պատգամաւորաց և հոգեւորականացն ի միաբանութենէ Վանիցն ու Էջմիածնի, և այլ առանձին սեղան վասն Պրոկուրորի Սինօզի Էջմիածնի:

Յօդ. 10. Ի վերայ սեղանոյն զնին Խաչ և Աւետարան, և երկուսոնք աշտանակք երկու արծաթի՝ լուցեալ ճրագօր: Բայց յայսմանէ. 1, Տպագրեալ օրէնսդրութիւն յաղագս Կաթողիկոսութեան գործոց Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ի Ռուստատան և Կանոնք վասն ընտրութեան Մայրապոյն Կաթողիկոսի. 2, Հինգ ընտրողական Թերթք՝ չորքն ըստ ձեռն Ու 1 և մին՝ ըստ ձեռն Ու 1, որք ընդ սին. 3, Անուանական ցուցակ համայն աշխարհական պատգամաւորաց՝ որ ունին իրաւունս ընտրելոյ զՄայրապոյն Կաթողիկոսն ըստ վաղեմի սովորութեան Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ (յօդ. 13). 4, Անուանական ցուցակ սահմանեալ Թուոյ հոգեւորականաց ի միաբանութենէ Վանիցն ու Էջմիածնի և պատգամաւորաց եկեղսց յընտրութիւնն. 5, Գրաւոր կարծիք պատգամաւորաց՝ որք ոչ կարեն անձամբ ներկայ լինել յընտրութեանն, 6, Անուանական ցուցակ պատգամաւորաց, որք Թէպէտ և պարտ էին ներկայ լինել ի ժողովին, բայց չեն ժամանեալ անգը և ոչ առաքեալ ի Սինօզն զկարծիւ իւրեանց, և վերջապէս 7, Առաջագրութիւն 8. Փոխադրայի Կովկասու առ ի բանալ զժողովն:

Գ Լ Ո Ի Խ Գ.

Յաղագս Կարգի պարապմանց ժողովոյն.

Յօդ. 11. Ի սահմանեալ աւուրն ընտրութեան Մայրապոյն Պատրիարք Կաթողիկոսին պատգամաւորք ժողովին յիննէրորդում ժամու առաւօտեան ի Կաթողիկոսական վեհարանն, ուրանօր ընդունին զնոսա Աւագագոյն Եպիսկոպոսն տաճարին ու Էջմիածնի և միւս անգամք Սինօզին: Յետ այսրիկ Աւագագոյն Եպիսկոպոսն հրաւիրէ զնոսա յեկեղեցի յունկնդրութիւն ու պատարալի և գոհացողական մաղթանաց վասն առողջութեան և երկարութեան կենաց ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ և բոլոր ՕԳՈՍԱՓԱՆ ՏԱՆՆ, և յաղագս երգմանց ու ցանկոյ զաշխարհական պատգամաւորս առ ի պահպանութիւն կարգաց և անկողմնակալութեան յառաջիկայ գործն:

Մանօրութիւն. Հոգեւորականքն ոչ ածին յերգումն այնու ենթադրութեամբ, զի պարտին նորա ըստ պարտուց և ըստ սրբազան աստիճանի իւրեանց պահպանել զկանոնն զայնսոսի:

Յօդ. 12. Մասն ի Տաճարն կարարի այսու կարգաւ. յառաջոյ ընթանայ կատարողն պաշտման Պատրիարք Կաթողիկոսին (Երեցագոյն Անգամ Սինօզի). ապա պատգամաւորքն Պատրիարքաց Երուսաղէմի, Սոյ, Սղթամաբայ և Կ. Պօլոյ, զհետ նոցա երթան կարգաւ զոյգ զոյգ յաջմէ կողմանէ՝ Անգամք Սինօզի ու Էջմիածնի և եօթն Երեցագոյն Եպիսկոպոսունք տեղւոյն՝ ուղեկցութեամբ Պրոկուրորի Սինօզի, իսկ յահեկէ՝ Թեմակալ Եպիսկոպոսունք կամ պատգամաւորք նոցա կարգաւ նոյնպէս զոյգ զոյգ ըստ աւագութեան աստիճանի ձեռնադրութեան նոցա, և ապա զհետ նոցա երթան աշխարհական պատգամաւորք նոյն իսկ կարգաւ ըստ աւագութեան քաղաքացն և ի վերջ գնացիցն Ատենապետին Սինօզի ու Էջմիածնի:

Մանօրութիւն. Ի գէպս անյաջող եղանակի ոչ կատարի հանգիստաւ մաւտս այս, և պատգամաւորք ըստ հրաւիրանաց Աւագագոյն Եպիսկոպոսի և պրոկուրորի Սինօզի ու Էջմիածնի գնան ի Կաթողիկոսարանէ յեկեղեցի առանց վերոյգրեալ արարողութեանն:

Յօդ. 13. Զպատարազն սուրբ զգոհացողական մաղթանս մատուցանէ հանդիսել Աւագագոյն Եպիսկոպոս տաճարին ու

Էջմիածնի, իսկ զինի աւարտման պատարագին և դոհացողա-
կան մաղթանացն վասն երկարութեան կենաց ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԷ-
ՐԱԿԱՆ ՄԵՆՈՒԹԵԱՆ և համայն ՕԴՈՍՏԱՓԱՌ ՏԱՆՆ ՆՈՐԱ, Աւա-
գագոյն Եպիսկոպոսն երգմանեցունէ զամենայն առաջիկայ
աշխարհական պատգամաւորս ըստ սահմանեալ ձևոյն (ձև 3):
Երգութեան ամենեքեան ստորագրեն զանուանս իւրեանց
և թղթին երգման:

Յօդ. 14. Ի միւսում աւուր կատարման այսր ծիսի ամե-
նայն ներկայ եղեալքն և ուրք ունին զիրաւունս ընտրութեան
Պատրիարք Կաթողիկոսի զտեղին կայցին շուրջ զգրտեղանով,
որ եղեալ կայ առաջի Անդանոյ Իջման Որդւոյն Միածնի (§ 9),
ի միջավայրին Կատարողն պաշտաման Պատրիարք Կաթողիկոսի,
յաջմէ կողմանէ նորա վերոյիշեալ պատգամաւորը չորից Պատ-
րիարքաց և բոլոր հոգևորականք, ուրք ունին զիրաւունս ընտ-
րելոյ զՊատրիարք Կաթողիկոսն ըստ աւագութեան ձեռնա-
դրութեան իւրեանց, իսկ ի ձախմէ կողմանէ աշխարհական
պատգամաւորը ըստ աւագութեան կողման իւրաքանչիւրոցն:

Մանօրարիւն. Հոգևորական անձինք՝ ուրք ունին իրա-
ւունս բազմել ի տաճարին ըստ ծիսի եկեղեցւոյն, պահ-
պանեն զայսոսիկ իրաւունս և յայտ դէպս, իսկ այլք
ամենեքեան ընտրեն յոտին կացեալ:

Յօդ. 15. Նախ քան զամենայն երկցադոյնն ի բարձրա-
տիճան հոգևորականաց գործակցութեամբ երկուց աւագ սար-
կաւագաց ընթեռնու զսաղմոս և աղօթս սահմանեալս ըստ
ծիսի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ վասն աւուրն պատշաճի,
հուսկ ապա նոյն ինքն բարձրատիճան հոգևորականն առջ
քարոզ ըստ պատշաճի, յորում յանդիման կացուցանելով
զվսեմութիւն գործոյն՝ որոյ վասն գումարեալ են, զպէտս
եկեղեցւոյ և զբարօրութիւն՝ որում ակն ունի եկեղեցին յըն-
տրութենէ արժանաւորադոյն Պիլոսի իւրոյ, հրաւիրէ զժողովն
գուն գործել, ի բաց մերժելով զամենայն վնասակար աշա-
ռութիւն, զի ընտրեալ Պիլոսն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ
կարացէ ըստ ամենայնի պահպանել զարժանաւորութիւն վեհ
ատրիճանին իւրոյ, և առհասարակ զմտաւ տծել, զի զընտ-
րութենէ արժանաւորադոյն Պատրիարք Կաթողիկոսի ամենայն
Հայոց կանեալ կայ ամենայն բաւօրութիւն սոյն եկեղեցւոյ և
Կաթողիկէ Աթոռոյն ամենայն Հայոց Սրբոյ Էջմիածնի: Հուսկ
ուրեմն Պրոկուրորն Սինօզի ս. Էջմիածնի ընթեռնու զսաղ-
մաղրութիւն Տեառն Փոխարքային Կովկասու վասն բացման
ժողովոյն, և ժողովն ձեռն արկանէ յընտրութիւն աւագադոյն
թեկնածուաց ըստ այսմ (§ 16 և հետև.):

Յօդ. 16. Իւրաքանչիւր որ ի ժողովականացն տայ զկարծիս
իւր վասն ընտրութեան աւագադոյն թեկնածուաց ազատօրէն,
ըստ ուղիղ հասկացողութեան իւրում, ըստ մօքոյր խղճի
մտաց, առանց իրիւր երկիւղի, և ոչ հայելով յառաջաբերութիւն
ինչ կողմնակի կամ ի դրութիւն մասնաւոր, թէ և իցէ այն ի
պատուաւորադոյն անձանց յաղգէն Հայոց. ամենայն որ վարի
այնպէս, զի կարծուցէ տալ պատասխանի յամենայնի առաջի
Տեառն Առաուծոյ: Ուստի և իւրաքանչիւր որ ի բաց մերժելով
զամենայն յամառութիւն կարծեաց և անձին՝ ջանացի տեսա-
նել ի կարծիս հանուրս զհաստատուն հիմն ճշմարտութեան:

Յօդ. 17. Իւրաքանչիւր անգամ ժողովոյն զկարծիս իւր պար-
տի արտայայտել համառօտ, պարզ, ոչ հեռանալով առհասարակ
յիսկական աւարկայէն, յանդիման առնել նախ՝ զարժանա-
ւորութիւն բարձրատիճան հոգևորականի առաջաբերելոյն յին-
քենէ, ապա զապացուցութիւնս և վերջապէս զակնկալեալն ի
նմանէ օգուտ վասն եկեղեցւոյն:

Յօդ. 18. Ի ժամ յայտնելոյ զկարծիս սկսանելով ի կրտ-
սերագունէն և կարգաւ հասնելով առ երկցադոյն, չէ պարտ
ումեք ընդհատել զբանս այլոց, կամ միջամտիլ ի խօսս նոցա
մինչև է աւարտեալ նորա զիւրն առաջաբերութիւնս: Յայտնեալ
կարծիք միանգամայն զբին ի Պրոկուրորէն և յետ դրութեանն
ընթերցեալ ինին բարձրաձայն և վաւերացուցանին ստորա-
գրութեամբ անգամոյն, որ տուեալ է զկարծիս:

Յօդ. 19. Պատգամաւոր եկեալ յԷջմիածնի, եթէ ի պատ-
ճառս հիւանդութեան կամ այլոց անակնունելի զկպուածոց
ոչ կարէ ներկայ լինել ի ժողովին, պարտի հասուցանել նմին
զիւրն դրաւոր կարծիս, ոչ թողլով զայն առ վաղիւնս: Չնոյն
պարտին կատարել և Անդամք Սինօզի ս. Էջմիածնի, եթէ որ
ի նոցանէ ոչ մարթացի ներկայ լինել ի ժողովին ըստ անակ-
նունելի հանգամանաց: Ազատ են ի տալոյ զգրաւոր կարծիս
իւրեանց այնորիկ և եթ պատգամաւորը, որը ի պատճառս
ծանու հիւանդութեան իսպառ ոչ կարսոյն տալ զոր և իցէ
կարծիս:

Յօդ. 20. Չայնք ամենայն անգամայն ժողովոյն այսորիկ
հաւասար են միմեանց:

Յօդ. 21. Չինի հաւաքման ամենայն ձայնից ժողովոյն և
հասու լինելոյ գրաւոր բացաղբութեանց հասելոց ի Սինօզն
ըստ 2 յօդ., չորեքին աւագադոյն բարձրատիճան Հոգևորա-
կանք ըստ բազմութեան ձայնից տուելոց ի նպատտ նոցա՝
ճանաչին ունողք իրաւանց ընտրեալ լինելոյ ի թիկնածու, իսկ
ի դէպս հաւասարութեան ձայնից՝ վիճակն ուրշէ թէ մ որ
համարելի է աւագ:

ճանօթութիւն. Գրաւոր յայտարարութիւնը բացակայ
պատգամաւորաց պարտին ընդունելի չհաշիւ. հաւասար
ձայնից ներկայ եղելոց յօդու աշնը անձին, որ ի յայտա-
րարութիւնն յայնոսիկ նշանակի յանուանէ:

ԳԼՈՒԽ Ե.

Յաղագս քննարկեան երկուց քեկնածուա՞յ յոսիւնսն Յայ-
րագոյն Պատրիարք Կարուկիկոսի.

Յօդ. 22. Յերերորդում կամ յերերորդում աւուր ի չորից
վերոյգրեալ աւագագոյն թեկնածուաց անտի բոլոր առաջի-
կայ ժողովականք ընտրեն զերկուս թեկնածուս յաստիճան ծայ-
րագոյն Պատրիարքի:

Յօդ. 23. Ընտրութիւնն կատարի զաղանի տուչութեամբ
ձայնից հետագայ կարգաւ:

Յօդ. 24. Զինի ընթեռնելոյ զպատշաճաւոր աղօթս և ար-
տասանելոյ զհամառօտ բան համաձայն յերաւակելոյն ի վերոյ
ի § 15, վերաձայնի անուսն առաջոյն ի չորից աւագագոյն
թեկնածուաց:

Յօդ. 25. Ի կարգաւն զանուսն թեկնածուի կատարի քուէ-
արկութիւն նորա քուէիւք. իրաքանչիւր որ ի ներկայիցն, որոյ
են իրաւունք ընտրելոյ, ընդունի զիւրն քուէ ի ձեռաց նա-
խագահողի ժողովոյն: Քուէատուութիւնն սկսանի ի կրտսե-
րագոյն անգամոյ յաշխարհիան պատգամաւորաց և հասանի
կարգաւ ցերեցագոյնն:

ճանօթութիւն Յայտարարութիւնը բացակայ պատ-
գամաւորաց ոչ ընկալեալ լինին ի հաշիւ ձայնից, քանզի
ըստ զօրութեան § 77 ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ հաստատեալ ի 1836
ամի Օրէնսդրութեան յաղագս կառավարութեան գործոց
Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ի Ռուսաստան՝ ընտրութիւնն
պարտի լինել միմիայն ի ձեռն ներկայ եղեալ պատգա-
մաւորաց:

Յօդ. 26. Թեկնածուն, զոր քուէարկեն ոչ մասնակցի քուէ-
արկութեան:

Յօդ. 27. Պրոկուրոր Սինօղի զիւրաքանչիւր տուեալ քուէ
նշանակէ յընտրողական ցուցակին հանդէպ ազգանունն որոյ
տուեալ է զքուէն: Յորժամ ամենայն ներկայ անգամք տուցեն
զքուէս իւրեանց, ցուցակն առաջի առնի նախագահողի ժո-
ղովոյն, որ ուրոյն ուրոյն համարելով զքուէս զընտրողականս
և զոչ զընտրողականս՝ նշանակէ զթիւ նոցին ի պատշաճաւոր
խորանս ընտրողական ցուցակին № 2 հանդէպ անունն քուէ-
արկեալ թեկնածուին:

Յօդ. 28. Յետ այսորիկ ծանուցանի ներկայ ժողովոյն թիւ
ընտրող և ոչ ընտրող ձայնից, և սկսի ընտրութիւն միւս թեկ-
նածուի նովին իսկ կարգաւ, և նոյնպէս մնացեալ երկուց
թեկնածուաց:

Յօդ. 29. Յորժամ քուէարկի աւագագոյն Հոգևորական
Անգամ ժողովոյն, որ նախագահէ ի նմին, յայնժամ աւագա-
գոյնն զինի նորա յառաջիկայ հոգևորականաց համարէ զձայնս,
անցուցանէ զայնոսիկ ի ցուցակ ևն, սպէս ցուցեալ է ի § 27:

Յօդ. 30. Զինի աւարտման արարողութեան ընտրութեանն
ի ձայն ընթերցեալ լինի ցուցակն չորից ընտրեալ թեկնածու-
աց յորոց երկուսն ունողք դմե՞ծագոյն թիւ ձայնից, համա-
րեալ լինին թեկնածու յաստիճան ծայրագոյն Պատրիարքի:

Յօդ. 31. Յընտրողական ցուցակի չորից աւագագոյն թեկ-
նածուաց նշանակի յանդիման երկուցն ի նոցանէ, թէ նորա
ըստ առաւելութեան ձայնից՝ ի նպատակ նոցին սուելոց, ար-
ժանացեալք են թեկնածութեան ի կոչումն ծայրագոյն Պատ-
րիարքի: Այս ընտրողական ցուցակ ստորագրի ի բոլոր անգա-
մոց մասնակցելոց ժողովոյն, վաւերացուցանի ի Պրոկուրորէն և
առաջարկեալ լինի ում անկ է: Պատճէն յիշեալ ցուցակի
ստորագրեալ յանգամոց ի նօղի ու Էջմիածնի՝ վաւերացուց-
մամբ Ատենադպրի նորին, մնայ ի դործս Սինօղի:

Յօդ. 32. Իայ ի ստորագրեալ ցուցակէն պատրաստեալ
լինի առանձին օրագիր վասն ընտրութեան ծայրագոյն Պատ-
րիարք Կաթողիկոսին յերկուս օրինակս, որ ստորագրի ի բո-
լոր ժողովականացն և վաւերացուցանի յԱտենադպրէ Սինօղի
ու Էջմիածնի. մին յայնցանէ առաջարկի ուր անկ է, իսկ միւս-
սըն մնայ ի դործս Սինօղի:

Յօդ. 33. Յընթացս բոլոր ժամանակի պարագմանց ժողո-
վոյն առենտիալութիւն լինի ի տունջեան, սկսեալ յիններորդ
ժամու առաւօտու մինչ ցերկորդ ժամն զինի մըջօրէի, իսկ
յերեկոյի ոչ լինի առենտիալութիւն:

Յօդ. 34. Յետ աւարտման ընտրութեան և ստորագրելոյ
երկուց օրինակաց ընտրողական ցուցակի և առանձին օրագրի
վասն ընտրութեանն, ժողովն առաքէ զպատգամաւորութիւն
յերկուց անգամոց իւրոց՝ զմի հոգևորական և զերկուս աշխար-
հականս առ Տ. Փոխարքայն Կովկասու վասն տունջելի կողմա-
նէ նորա անօրէնութեան՝ ըստ 1125 յօդ. Կան. Օտար Դաւան.
(Ժող. Օր. հ. XI, մ. I հրատ. 1896 ամի) և 21 յօդ. Օրէնսդր.
վասն Կառավ. Կովկ. երկրի (Հ. II, ըստ շարուն. 1906 ամի):

Ուլիկ Ե.

Ի Տ. Դիրեկտորի Դիւանատան Փոխարկային Կովկասու Ն.

ՆԻՆՈՒՍԻՆ

Ասուցեաց՝ Դործավար Պ. ԴՈՄԵՐՇԶԻԿՈՎ.

Քարգմանութիւնս այս համեմատ է բնագրին.

Ասեմագրպիւր Սինօղի ու Էջմիածնի Ս. Յովհաննիսեան

(Տ. Գործ. Թ. 126/1907, առաջագրութիւն Տ. Փոխարքային
Կովկասու ի 24 հոկտ. 1908 ամի, Թ. 21887)

ՕՐԱԿԱՐԳ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՒՂՈՍԻԿՈՍԻ

10—13 դեկտ. 1911 թվ. ի Ս. էջմիածին.

Ա.

10 Դեկտ. Հանդիսաւոր. հոգեհանգիստ ի Տ. հանգուցեալ ՄԱՏԹԷՈՍ Բ. Կաթողիկոսի զերեզմանի վերայ, ներկայութեամբ բոլոր հոգևորական և աշխարհական պատգամաւորներին, Մայր Աթոռի միաբանութեան և պատուաւոր հիւրերին:

11 Դեկտ. 1. Կարգադրիչ Յանձնաժողովը նախապէս յայտնում է պատգամաւորներին, որ Վեհաբան ժողովուն առաւօտեան ժամի 9-ին, լսելով երրորդի զանգի ձայնը:

2. Վեհաբանում պիտի լինին այդ ժամին Տ. Տեղակալը, Սինօղի բոլոր անդամները, պ. Պրոկուրորը և Ատենագիրը իւր օգնականներով:

3. Տ. Տեղակալը և Հ. Հ. անդամք ընդունում են պատգամաւորներին. Տ. Տեղակալը հրաւիրում է նոցա եկեղեցի ներկայ լինելու Ս. պատարագին և գոհացողական մաղթանքին: Կարգադրիչ Յանձնաժողովը ցոյց է տալիս եկեղեցի դնալու կարգը ըստ Կանոնների § 12 (առանձին կազմած):

4. Տ. Տեղակալը մատուցանում է Ս. պատարագը, որից յետոյ կատարուում է գոհաբանական մաղթանք:

5. Մաղթանքից յետոյ Տ. Տեղակալը երդմեցնում է աշխարհական պատգամաւորներին: (Առանձին փոքր սեղան Իջման տեղի առաջ, կարմիր մահուկով ծածկած, վրան Ս. Խաչ և Ս. Աւետա-

րան, գրիչ, թանաք երկու հատ աթոռ): Ստորագրուած երգման թերթը յանձնուում է Սինօղի Ատենագիրին:

Բ.

12 Դեկտ. 1. Առաւօտեան վաղ Կարգադրիչ Յանձնաժողովը պատրաստել է տալիս պատգամաւորներին տեղերը Մ. Տաճարում, իւրաքանչիւրի անունն ըստ ցուցակի գրած դնելով համապատասխան տեղում (Կանոնք, §§ 9—10): Երրորդի զանգը հնչելուս պատգամաւորները ժողովում են Վեհաբան և այնտեղից իջնում են նախընթաց 3 կէտում յիշուած կարգով Մայր Տաճար, ուր գրաւում են իրանց համար նշանակուած տեղերը:

2. Տ. Տեղակալը երկու վարդապետներ լծաւ նակցութեամբ կարգում է հետևեալ աղօթքները.

ա) Օրհնեալ Տէր Մեր Յիսուս Քրիստոս, ամէն. Հայր մեր.

բ) Սաղմոս, փոխ, ձթ. «Զգործս ձեռաց մերոց ուղիղ».

գ) Վարդապետներից մէկը՝ Ի մէջ տաճարիս

դ) » միւսը՝ Հովիւ քաջ, հովիւ բարի.

3. Տ. Տեղակալը պաշտօնապէս բանալով ժողովը՝ ատենաբանում է ըստ Կանոն § 15:

4. Պ. Պրոկուրորը կարգում է Տ. Փոխարքայի գրութիւնը ի 18 նոյեմբ. տարւոյս թ. 24063. Իսկ այդ գրութեան թարգմանութիւնը կարգում է ատենագիրը:

5. Ատենագիրը կարգում է եպիսկոպոսների ընդհանուր ցուցակը:

6. Կատարուում է ձայնատուութիւնը չորս թեկնածուներէ, որից յետոյ Ատենագալիքը կարգում է բացակայ պատգամաւորներէ գրաւոր կարծիքները:

7. Տ. Տեղակալը և պ. Պրոկուրորը հաշուում են ձայները և ընտրուած չորս աւագ թեկնածուներէ անունները մուծանում են ընտրական հայերէն և ռուսերէն ցուցակներէ մէջ, որ ստորագրում են բոլոր ժողովականները, սկսած կրտսերագունից, և ապա Տ. Տեղակալը և պ. Պրոկուրորը:

8. Տ. Տեղակալը փակում է նիստը և յայտնում է, որ յաջորդ օրը լինելու է ժողովի երկրորդ գումարումը:

Գ.

13 Դեկտ. 1. Կարգադրիչ Յանձնաժողովը վաղօրօք պատրաստում է Մ. Տաճարում չորս քուէտուփ. ժողովի գումարումը տեղի է ունենում նախորդ օրուան կարգով:

2. Ատենագալիքը մէկ-մէկ կարգում է պատգամաւորներէ անունները, սկսած կրտսերագունից, և նոցանից իւրաքանչիւրը ստանում է Տ. Տեղակալից իւր քուէն և ձգում է քուէտուփը:

3. Տ. Տեղակալը և պ. Պրոկուրորը իւրաքանչիւր տուած քուէն նշանակում են քուէ տուող պատգամաւորի անունն դէմ № 2 ցուցակի մէջ:

4. Քուէարկութիւնը աւարտելուց յետոյ Տ. Տեղակալը համարում է ամէն մի թեկնածուի

4.

ստացած քուէները մի հոգեւորական և մի աշխարհական ընթերակայի ներկայութեամբ և նշանակում է ընտրողական և ոչ ընտրողական քուէներէ թիւը համապատասխան սիւնեակներում № 3 ցուցակի մէջ:

5. Բոլոր չորս թեկնածուներէ քուէարկութեան արդիւնքը № 3 ցուցակի մէջ արձանագրելուց յետոյ՝ Տ. Տեղակալը կարգում է այն ի լուր ամենեցուն և յայտարարում է, որ նոցանից քուէներէ մեծագոյն թիւ ստացող երկուսը համարուում են թեկնածու Կաթողիկոսութեան Ամենայն Հայոց:

6. Ընտրութեան արդիւնքը արձանագրուում է № 3 ցուցակում ըստ Կանոն § 21:

7. Վերջին № 3 ցուցակի հայերէն և ռուսերէն օրինակները ստորագրում են բոլոր ժողովականները, սկսած կրտսերագունից, և ապա Տ. Տեղակալը և պ. Պրոկուրորը:

8. Կազմուում է ընտրութեան մասին օրագիր, հայերէն և ռուսերէն, որ և ստորագրում են բոլոր ներկայ եղող անդամները, պ. Պրոկուրորը և Ատենագալիքը:

9. Ընտրական գործողութիւններն աւարտելուց յետոյ Տ. Տեղակալը յայտնում է ժողովին ընտրութեան հետեւանքը. եկեղեցականները Ս. Իջման սեղանի առաջ երգում են շարական դձ. Թագաւոր փառաց Աստուած Հոգիդ. ապա՝ Պահպանիչ, Հայր մեր. և ցրում են ժողովականները:

Ուղիղ է, Սինդի Ատենագալիք

Յ. Յովհաննիսեան

	Ծննդեան տարեթ.	Չեռնադ. տարեթ.
Արհեստագործությունների անուանական ցուցակը. (սեռ օրակարգ Բ. յօդ. 5)		
ԲՈՒՄԱՍՏԱՆ		
1, Կաթուղիկոսական Տեղակալ. Կա- թուղիկոսական ընտրութեան հա- մազգային ժողովի առնապետ և Սինօդի Նախագահող Գեորգ արքեպ.	1847	1882
2, Սուրբաս արքեպ. միաբան Մ. Ա.	1837	1875
3, Ներսէս արքեպ. առաջնորդ Նոր Նախիջևանի և Բեսսարաբիայ .	1844	1879
4, Անանիա արքեպ. առաջնորդ Շա- մախույ	1846	1894
5, Յովհաննէս արքեպ. միաբան Մ. Ա.	1846	1898
6, Բարդուղիմէոս եպիսկ. միաբան Մ. Ա.	1848	1901
7, Ղեռնդ եպիսկ. Լուսարարապետ Մայր Տաճարի	1852	1901
8, Յուսիկ արքեպիսկ. անդամ Սինօդի և խմբագիր Արարատ ամսագրի.	1853	1901
9, Սարգիս եպիսկ. վանահայր Սևանայ.	1852	1905
10, Աշոտ եպիսկ. Միաբան Մ. Աթոռայ.	1860	1909
11, Մխիթար եպիսկ. առաջ. Աստրա- խանի	1865	1909
12, Մեսրոպ եպիսկ. անդամ Սինօդի և Մատենադարանապետ Մ. Աթոռայ.	1865	1909
13, Նիքիթա եպիսկ. ժամ. Կառավարիչ Վրաստանի և Իմեր. հայոց թեմի,	1854	1910
14, Խորէն եպիսկոպոս փոխ-Թեմակալ հայոց Երևանի	1873	1910
Արտասահման		
ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ		
15, Պատրիարք Հայոց Կ. Պօլսոյ Յով- հաննէս արքեպ.	1844	1899

Նախկին պատրիարքներ,	Ծննդեան տարեթ.	Չեռնադ. տարեթ.
16 Մաղաքիա արքեպ. Օրմանեան .		
17, Եղիշէ արքեպ. Դուրեան, .	1841	1886
	1860	1898
18, Դրիգորիս արքեպիսկոպոս . . .	1837	1872
19, Վահրամ արքեպ. պատրիարքական տեղապահ	1846	1876
20, Եղնիկ արքեպիսկոպոս	1843	1879
21, Հմայեակ եպիսկ. քարոզիչ Բերայի	1839	1880
22, Ստեփաննոս արքեպ. առաջնորդ Նիկիմիդիոյ	1846	1886
23, Գեորգ արքեպիսկոպոս Երիցեան .	1852	1896
23, Մաղաքիա եպիսկոպոս քարոզիչ Ղալաթիայի	1848	1898
24, Յովսէփ արքեպ. առաջնորդ Վանայ.	1849	1898
25, Գաբրիէլ եպիսկոպոս	1850	1898
26, Յակովբ եպիսկ. Աշոտ-Փափազ .	1847	1898
27, Մովսէս եպիսկ. պատր. փոխանորդ Բաղդատի	1844	1899
28, Տրդատ եպիսկ. Նախկ. առաջնորդ Կեսարիայի	1850	1899
39, Ներսէս եպիսկ. առաջ. Տարօնայ .	1847	1909
30, Եղիշէ եպիսկոպոս Զիլինգիրեան .	1861	1910
31, Դանիէլ արքեպ. պատրիարքական տեղապահ Երուսաղէմի	1864	1910
32, Մկրտիչ եպիսկ. առաջ. Եգիպտոսի	1862	1910
33, Կարապետ եպիսկ. առաջ. Պան- դըրմա-Բալքէսէրի	1869	1910
34, Բաբգէն եպիսկ. առաջ. Դաղատիոյ.	1868	1911
35, Զաւէն եպիսկ. առաջնորդ Տիգրա- նակերտի	1862	1911
36, Սմբատ եպիսկ. առաջ. Կարնոյ .	1870	1910
37, Թորգոս եպիսկ. առաջ. Սեբաստիոյ.	1873	1910

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ	Ծննդեան տարեթ.	Ձեռնադ. տարեթ.
38, Սահակ արքեպ. առաջնորդ Հայոց Պարսկաստանի և Հնդկաստանի.	1853	1898
39, Կարապետ եպիսկ. առաջ. Ատրպատականի Հայոց	1865	1909
ԵՒՐՈՊԱ		
41, Գեորգ եպիսկոպ. առաջ. Եւրոպայի	1852	1898

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐ

Սինոդը ղեկավարեց 7-ի նիստին քննելով առաջիկայ կաթողիկոսական ընտրութեան համար նշանակուած հոգևորական ներկայացուցիչների և ընտրուած պատգամաւորների փաստաթղթերը, կազմուած է՝ հետևեալ ցուցակը

ԿԱԹՈՒԴՐԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

ԸՆՏՐՈՂԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔՈՎ ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐԻ ԱՆՈՒԱՆԱԿԱՆ.

ՅՈՒՅԱԿ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի տեղակալ և Համագ-գային ժողովի նախագահ

1. Գեորգ արքեպիսկոպոս Սուրենեան

Սինոդի անդամներ

2. Յուսիկ արքեպիսկոպոս Մովսիսեան
3. Մեսրոպ եպիսկոպոս Տէր Մովսիսեան
4. Սահակ վարդապետ Ամատունի
5. Յուսիկ վարդապետ Զոհրաբեան
6. Մատթէոս վարդապետ Մատթէոսեան
7. Բաբգէն վարդապետ Աղաւելեան

Ս. Էջմիածնի աւագ միաբաններ

8. Սուքիաս արքեպիսկոպոս Պարզեան
9. Յովհաննէս արքեպիսկոպոս Շիրակունի
10. Բարգուղիմէոս եպիսկոպոս Գեորգեան
11. Ղևոնդ եպիսկոպոս Յովակիմեան
12. Աշոտ եպիսկոպոս Շախեան
13. Գրիգորիս վարդապետ Տէր Յակովբեան
14. Հմայեակ վարդապետ Արշարունի

Ա. ՌՈՒՍՍՏԱՆ

ա. Երեւանի կաթողիկոսական թեմ.

15. Փոխ-թեմակալ Խորէն եպիսկոպոս Մուրադբէկեան
16. Աշխարհական պատգամաւոր Գրիգոր Տէր Խաչատրեան

բ. Վրաստանի եւ Իմերեթի Հայոց թեմ.

17. Ժամ. կառավ. Եփրեմ եպիսկոպոս Սուքիասեան
18. Աշխ. պատ. Յովհաննէս Սպէնդիարեան

գ. Վարաբաղի թեմ.

19. Առաջ. ներկայացուցիչ Բազրատ վարդ. Վարդազարեան
20. Աշխ. պատ. Սամսոն Զէրբէկեան

դ. Շամախույ թեմ.

21. Թեմ. Առաջ. Անանիա արքեպիսկոպոս
22. Աշխ. պատ. Թադէոս Զաքարեան

ե. Նոր-Նախիջեւանի եւ Բեսաւաքիոյ թեմ.

23. Առաջ. ներկայացուցիչ Տիրայր վարդ. միաբ. ս. էջմ.

24. Աշխ. պատգ. Գէորգ Զուբար

զ. Աստրախանի թեմ.

25. Թեմ. առաջ. Մխիթար եպիսկոպոս Տէր Մկրտչեան

26. Աշխ. պատգ. Նիկողայոս Աւագեան (չէր եկած)

Բ. ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ

է. Սսի կաթողիկոսական տուն.

27. Հոգե. }
28. Աշխ. } չեն մասնակցել

ը. Աղթամարայ կաթողիկոսական տուն.

29. Կաթող. պատգ. Յակովբ քահ. Խաչվանքեան, Ալէք-սանդրապօլ

30. Աշխ. պատգ. Թաթէոս Խզմալեան, Ալէքսանդրապօլ

թ. Երուսաղէմի պատրիարքութիւն.

31. Պատր. ներկ. Բագրատ վրդ. Վարդապարեան, միաբ. էջմ.

32. Աշխ. պատգ. Սամսոն Յարութիւնեան, Թիֆլիս

ժ. Կ. Պօլսոյ պատրիարքական թեմ.

33. Պատր. ներկ. Յակովբ եպիսկոպոս Աշոտ Փափագեան

34. Աշխ. պատգ. Յովհաննէս Զիֆթէ-Սարաֆ

ժա. Թէֆրղաղի թեմ.

35. Առաջ ներկ. Եղիշէ վրդ. Շահումեան, Սևանի միաբ.

36. Աշխ. պատգ. Աղէքսանդր Խատիսեան, Թիֆլիս

ժբ. Ադրիանուպօլսի թեմ.

37. Առաջ. ներկ. Սիօն վարդ. Տ. Մանուէլեան միաբ. էջմ.

38. Աշխ. պատգ. Երուսնդ էֆ. Տէր Անդրէասեան

ժգ. Վառնայի թեմ.

39. Գրիգորիս ծ. վրդ. Պալաքեան

40. Աշխ. պատգ. Գէորգ Ամիրեան, Երևան

ժդ. Մոլդովալախիայի թեմ.

41. Առաջ. ներկ. Ներսէս վրդ. Մելիք-Թանգեան միաբ. էջմ.

42. Աշխ. պատգ. Աբրահամ Նունուպեան

ժե. Տրապիզոնի թեմ.

43. Առաջ. Սերովբէ վարդապետ Սամուէլեան

44. Աշխ. պատգ. Նշան Անդրէասեան

ժզ. Ջանիկի թեմ.

45. Առաջ. փոխ. Տ. Գարեգին քհնյ. Շինիկճեանց

46. Աշխ. պատգ. Հայկ Հինգլեան

ժէ. Շապին-Գարահիսարի թեմ.

47. Առաջ. ներկ. Երուսնդ քհ. Նալբանդեան, Սիմֆերոպօլ (չէր եկած)

48. Աշխ. պատգ. բժ. Գրիգոր Սաղեան, Բաքու

ժը. Թամգարա եւ Ացսեքի թեմ.

49. Առաջ. ներկ. Հմայեակ վարդ. Արշարունի միաբ. էջմ.

50. Աշխ. պատգ. Վրթանէս Փափագեան, Շուշի

ժթ. Ամասիայի եւ Մարգուանի թեմ.

51. Առաջ. Գէորգ ծ. վարդապետ Իբրահիմեան

52. Աշխ. պատգ. Յարութիւն Գարամանեան

ի. Եւդոկիոյ (Թոխատ) թեմ.

63. Առաջնորդ Տ. Շաւարշ ծ. վարդապետ Սահակեան

54. Աշխ. պատգ. Գէորգ Մկրտչեան

իա. Սեբասիոյ (Սվազ) թեմ.

55. Առաջնորդ Տ. Թորգոմ եպիսկոպոս

56. Աշխ. պատգ. Արշակ Բաբեան, Թիֆլիս

իբ. Կարնոյ (Լրգրում) քեմ.

57. Առաջնորդ Տ. Սմբատ եպիսկոպոս

58. Աշխ. պատգ. Վահան Շահինեան

իգ. Վանայ քեմ.

59. Առաջ. ներկ. Տ. Վահրամ վարդապետ միաբ. ս. էջմ.

60. Աշխ. պատգ. Տիգրան Յովհաննիսեան, Թիֆլիս

իգ. Լիմ եւ Կսուց անապատ.

61. Առաջ. ներ. Տ. Աստուք քհն. Արիստանեան, Թիֆլիս

62. Աշխ. պատգ. Համբարձում Առաքելեան, Թիֆլ.

իե. Բասենի (Հասան-Վալա) քեմ.

63. Առաջն. փոխանորդ Տ. Վահան վարդապետ

64. Աշխ. պատգ. Գեորգ Խառիսեան, Թիֆլիս

իգ. Բայազէդի քեմ.

65. Առաջ. Տեղապահ Տ. Ներսէս քահանայ

66. Աշխ. պատգ. Խաչատուր Աֆրիկեան, Թիֆլիս

իե. Մոյ քեմ.

67. Առաջ. ներկ. Իսահակ վրդ. Տ. Միքայէլեան, միաբ. էջմ.

68. Աշխ. պատգ. Առաքել Միմոնեան, Բաթում

իբ. Քոյոյ քեմ.

69. Առաջնորդի ներկ. Տ. Սմբատ եպիսկոպոս

70. Աշխ. պատգ. Յակովբ Շաւարշ (Սամարղանդ)

իբ. Բաղէթի քեմ.

71. (չկար)

72. Աշխ. պատգ. Սամսոն Չէրքեղեան, Թիֆլիս

ի. Դերզանի քեմ.

73. Առաջնորդական փոխանորդ Տ. Հրանդ վարդապետ

74. Աշխ. պատգ. Գեորգ էֆ. Աբուլեան, Կարին

լա. Բաբերդի (Բայբուրդ) քեմ.

75. Առաջ. Տեղապահ Տ. Տիրայր ծ. վարդապետ

76. Աշխ. պատգ. Սաշիկ Պօղոսեան, Թիֆլիս

լբ. Երզնկայի քեմ.

77. Առաջ. փոխանորդ Տ. Եղիշէ քհն. Արամեան

78. Աշխ. պատգ. Տիգրան Փափաղեան

լգ. Չնգուցայ քեմ.

79. Առաջ. ներ. Տ. Եղիշէ աւ. քհն. Գեղամեան, Բաքու

80. Աշխ. պատգ. Գարեգին Ենգիբարեան, Բաքու

լդ. Բալուի քեմ.

81. Առաջնորդի ներկ. Տ. Մուշէ վարդ. միաբ. ս. էջմ.

82. Աշխ. պատգ. Արտաշէս Շիսեան, Թիֆլիս

լե. Չարսանցակի քեմ.

83. Առաջն. ներկ. Տ. Բաբգէն վարդապետ միաբ. ս. էջմ.

84. Աշխ. պատգ. բժ. Յովհաննէս Յովհաննիսեան, Երևան

լզ. Խարբերդի քեմ.

85. Առաջ. ներկ. Պարգև ծ. վարդապետ Դանիէլեան

86. Աշխ. պատ. Աբրահամ Դաստակեան, Բազու (չէր եկել)

լե. Արաբկիրի քեմ.

87. Առաջն. փոխանորդ Տ. Կորիւն քահանայ

88. Աշխ. պատգ. Միհրդատ Հայկազն

լբ. Ակնայ քեմ.

89. Առաջն. ներկ. Տ. Տրդատ քահանայ Պօյեաճեան

90. Աշխ. պատգ. Հայկ Անտոնեան

լթ. Փեամախու քեմ.

91. Առաջ. ներկ. Արշակ քհն. Տ. Մինասեան Թիֆլիս

92. Աշխ. պատգ. Յովհաննէս Տ. Միքայէլեան, Երևան

խ. Աղնոյ թեմ.

93. Առաջն. ներկայացուցիչ Տ. Բենիկ վարդ. էջմ. միաբ.

94. Աշխ. պատգ. բժ. Արտաշէս Շխեան, Թիֆլիս

խա. Կեսարիոյ թեմ.

95. Առաջ. ներկ. Ռուբէն արեղայ Մանասեան, էջմ. միաբ.

96. Աշխ. պատգ. Մկրտիչ Հաճի Պալեան, Թիֆլիսաբնակ

խբ. Տիգրանակերտի (Դիարբեքի) թեմ.

97. Առաջ. ներկ. Գարեգին վրդ. Յովսէփեան, էջմ. միաբ.

98. Աշխ. պատգ. Ալէքսանդր Քալանթար

խգ. Քրդիստան (Սդերդ) թեմ

99. Առաջնորդի ներկ. Տ. Ընձակ վարդապետ միաբ. ս. էջմ.

100. Աշխ. պատգ. Տիգրան Բէկզադեան, Բաքու

խդ. Եդեսիայի (Ուրճա) թեմ.

101. Առաջն. ներկ. Տ. Ղևոնդ քնյ. Ալիխանեան, Թիֆլ.

102. Աշխ. պատգ. Սիմէօն Տէր Մինասեան, Շուշի

իե. Բաղասու թեմ.

103. Առաջ. ներկ. Տիգրայր վրդ. էջմ. միաբան

104. Աշխ. պատգ. Տիգրան Գուլումճեան, Կոկանդ

խզ. Գաղասիոյ (Էնկիւրիա) թեմ.

105. Առաջնորդ Տ. Բաբգէն եպիսկոպոս

106. Աշխ. պատգ. Կարապետ Շահինեան

իւ. Զմիւռնիոյ (Իզմիր) թեմ.

107. Առաջնորդ Տ. Մատթէոս ծ. վարդ. Ինճեան

108. Աշխ. պատգ. Յակոբ Միքայէլեան

խը. Եգիպտոսի եւ Կրետէի թեմ.

190. Առաջ. ներկ. Մեսրոպ աւագ քնյ. Մելեան, Բաթում.

110. Աշխ. պատգ. Վահան Թէքէեան

խթ. Բանդումա-Բալֆէսէրի թեմ.

111. Առաջ. ներկ. Տ. Խաչիկ ծ. վարդապետ միաբ. ս. էջմ.

112. Աշխ. պատգ. Թադւոր Տատուրեան

ծ. Գուդիմայի թեմ.

113. Առաջնորդ Տ. Պարգէ ծ. վարդ. Դանիէլեան

114. Աշխ. պատգ. Պետրոս Գալֆայեան.

ծա. Նիկովիդիոյ (Իզմիդ) թեմ.

115. Առաջ. ներկ. Տ. Եփրեմ եպիսկոպոս կառ. Թֆ. Թեմի

116. Աշխ. պատգ. (չկար)

ծբ. Խուլիվանից (Զաւկածագ) թեմ.

117. Առաջն. ներկ. Տ. Արիստակէս վար. միաբ. ս. էջմ.

118. Աշխ. պատգ. Մինդրատ Հայկազն

ծգ. Բուսայի թեմ.

119. Առաջ. ներկ. Յուսիկ վրդ. Զոհրաբեան, էջմ. միաբ.

120. Աշխ. պատգ. Յովհաննէս Յովհաննիսեան, Վաղարշապ.

ՊԱՐՄԿԱՍՏԱՆ

ծդ. Ասրպասականի թեմ.

121. Առաջ. Կարապետ եպիսկոպոս

122. Աշխ. պատգ. Զաքարիա Նազարբէկեան

ծե. Պարսկաստանի եւ Հնգկաստանի թեմ.

123. Առաջ. ներկ. Դիոնեսիոս վարդապետ, Թիֆլ.

124. Աշխ. ներկ. Տիգրան Ռաշմաճեան, Ալէքսանդրապոլ

ԵԻՐՈՊԱ

ծզ. Արեւմտեան Եւրոպայի թեմ.

125. Առաջ. ներկ. Հմայեակ վրդ. Արշարունի, էջմ. միաբ.

126. Աշխ. պատգ. Պետրոս Տօնապետեան

ԱՄԵՐԻԿԱ

ծէ. Ամերիկայի թեմ.

127. Առաջ. տեղապահ Պօղոս վարդ. Գաֆթանեան

128. Աշխ. պատգ. Համբարձում Ամպրուկեան

Պատգամաւորներ լինող ընտանիքներէն զոգոսման ընտանիքներէն

Նախարարական բացատրութեան համեմատ պատգամաւորներ ժողովը կարող էր ստուգել պատգամաւորներ լիազօրութիւնները, ուստի և Տեղակալ Սրբազանի պաշտօնական գրութեամբ Կ. Պօլսոյ Հայոց պատրիարքի ներկայացուցիչ Տ. Յակովբ Սրբազանը մի օր առաջ, նախքան աշխարհական պատգամաւորներ իրգումը, գումարեց պատգամաւորներ ժողով, որ ստուգելով լիազօրութիւնները կազմեց հետեւեալ արձանագրութիւնը և ղեկավարներ 11-ին առաւօտեան 9 ժամին յանձնեց Սինօզին:

«ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ»

«Ի 10 ղեկավարներ 1911 ամի, Ս. Էջմածին:

Նորաշէն Մատենադարանի դահլիճում երեկոյեան ժամը 5 1/2-ին կայացաւ կաթողիկոսական ընտրութեան համար ժողովում պատգամաւորներ պաշտօնական ընդհանուր ժողովը, որ բաց անելով ս. Յակովբ արքեպիսկոպոսը կարդաց Տեղակալ Գէորգ արքեպիսկոպոսի յետագայ պաշտօնական գրութիւնը ի 10 ղեկավարներ 1911 թ. № 2194, այն է, «Մեղքեմ ի Սրբազնութեան Զերմէ բանալ զժողով պատգամաւորաց, որ վասն ընտրութեան կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց, առ ի ընտրել ատեն վասն ստուգելոյ զլիազօրութիւն պատգամաւորաց, ըստ վերջնոյ բացատրութեան Նախարարի, և յանձնարարել ատենին ղեկավարս ստուգութեան գրաւորապէս մատուցանել Սինօզի ի տնօրէնութիւն»:

Այս հիման վերայ Աշոտ սրբազանը ժողովը բացուած հրատարակելով առաջարկեց ընտրել ժողովի գիւտը և ձեռնարկել պատգամաւորներ լիազօրութեան ստուգութեանը: Ժողովը միաձայնութեամբ խնդրեց նախընթաց մասնաւոր ժողովի միջոցաւ ընտրուած ղեկավար վարել իր պաշտօնը—պատուաւոր նախագահ Տ. Յակովբ արքեպիսկոպոս Աշոտ-Փափազեան, առնապիտ Սամսոն Յարութիւնեան, փոխ ատենապետներ՝ Նշան էֆ. Անդրէասեան և Գէորգ Զուբար, քարտուղարներ՝ Մեսրոպ աւագ քննյ. Մելիքան և Հայկ Անտոնեան:

Պ. Ատենապետը անցնելով իւր պաշտօնին, խնդրեց Սինօզի գործավար Յովն. Մուշեղեանին կարգաւ Ներքին Գործոց նախարարութեան կողմից ստացած հոկտեմբերի 7-ին ընդ № 9005, Սինօզի պ. պրօկուրօրի անուանը ուղղած պաշտօնական գրութեան 1 կէտը, որով իրաւունք է տրուած պատգամաւորական ժողովին ստուգելու իր անդամներ լիազօրութիւնները:

Սրանից յետոյ պ. Ատենապետն առաջարկեց պատգամաւորներին իրենց ստորագրութեամբ թերթի վերայ դնելու իրանց ներկայութիւնը, որից երեսց, որ ներկայ էին 94 պատգամաւոր:

Պ. Ատենապետը յայտարարեց ժողովին որ պ. Նախարարի վերը առաջ բերած գրութիւնը ի նկատի ունենալով, ս. Էջմածինում գտնուած պատգամաւորները մասնաւոր կերպով ժողովուելով յանձնարարել էին իրենց կողմից Թորգոմ եպիսկոպոսին, Վարդապետեան Բաղրատ և Մատթէոս Խնձիկեան վարդապետներին, իրաւաբաններին՝ Յովհաննէս Սպէնդիարեանին, Գէորգ Զուբարին, Գրիգոր Տէր Սաչատրեանին, Գարեգին Ենգիբարեանին և Կարապետ Շահինեանին ստուգութեան ենթարկելու պատգամաւորներ ընտրութեան վերաբերեալ Սինօզի մէջ հաւաքուած բոլոր թղթերը, ընդհանուր ժողովին ղեկուցանելու նպատակով: Այդ նախապատրաստական աշխատանքը կարեւոր էր համարուել վաղօրօք կատարելու, ի նկատի ունենալով ժամանակի սղութիւնը: Արդ ընդհանուր ժողովին կից ընդունել մասնաւոր կերպով կատարած ընդհանուր ժողովի որոշումը և լսել նրանց ղեկուցումը կամ մերժել նրանց գոյութիւնը և վարուել ըստ իւր հայեցողութեան: Ընդհանուր ժողովը հաւանութիւն տալով կատարուած գործողութեանը խնդրեց ղեկուցանել:

Զեկուցումից երեսց, որ լիազօրութիւնները ընդհանուր առմամբ օրինաւոր են, ի բաց առեալ 8 անձից. որից 4-ի, այն է, Սիօն և Գրիգորիս Պալաքեան վարդապետների, Ամերկահայոց կողմից երկու աշխարհականի և Սաթուհեանի մասին չէին եկել ընդհանուր համաձայնութեան վերոյիշեալ անձինք, իսկ մնացած 4-ի, այն է, Եղիշէ վարդապետ Շահումեանի, Բարդէն վարդապետ Աղաւեհեանի, Գէորգ Ամիրեանի, Գրիգոր Մկրտչեանի լիազօրութիւնների մասին բոլոր յայտնեց միայն Ենգիբարեան:

Ժողովը վերոյիշեալներից օրինաւոր ճանաչեց Սիօն և Գրիգորիս վարդապետների և Ամերկահայոց պատգամաւոր Համբարձում Ամարոկեանի լիազօրութիւնները, իսկ Սաթուհեանին ինքն իր լիազօրութեան հարցը լուծելու համար հեռագրով դիմած է Նախարարաց խորհրդի պ. Նախագահին և սպասում է պատասխանի, ուստի և զրական մտօք պատասխան ստանալուց յետոյ ճանաչել նրա լիազօրութիւնը օրինաւոր գտնելով: Գալով Ենգիբարեանին յայտնեց, որ նա բողոքում է կատարուած ընտրութիւնների թէ օրինական և թէ բարոյական կողմերի մասին և պատրաստ է իր բողոքի հիմունքը յայտնել ժողովին, եթէ սա թոյլ կտայ:

Առ այս ընդհանուր ժողովը գտաւ, որ իր իրաւունքից վեր է քննութեան առնել կատարուած ընտրութեան բարոյական կողմը:

մերը, այլ միայն խնդրում է ղեկուցանել իւրաքանչիւր մի պատգամաւորի ընտրութեան մէջ իր նկատած օրինական թերութիւններն մասին:

Այս առթիւ ենդիրարեանցը յայտնեց, որ իրեն է վերապահում իրաւունք առանձնապէս բողոքելու, իսկ յիշատակուած պատգամաւորների լիազօրութեան մասին չբերելով ոչ մի առանձին պատճառաբանութիւններ, ընդհանուր ժողովը վճռեց ճանաչել և նրանց, այն է՝ Եղիշէ վարդապետ Շահումեանցի, Բարդէն վարդապետ Աղաւելեանցի, Գէորգ Ամիրեանցի և Գէորգ Միլտեանցի լիազօրութիւններն օրինաւոր, որով և պ. Ատենապետը ժողովը յայտարարեց փակուած:

Պատուաւոր նախագահ դիւանի՝ Յակովբ Կալիակ. Աշոտ Ատենապետ՝ Սամսոն Յարութիւնեան

Փոխ ատենապետ՝ Նշան Անտոնեան

Քարտուղարներ՝ Մեսրոպ աւ. քհնյ. Մելեան

Հայկ Անտոնեան.

Բողոքներ, պատգամաւորների լիազօրութեան հաստատութիւն եւ օրակարգի կատարումն.

Պ. պ. Գարեգին Ենգիրբարեանը և Գ. Չուբարը հասցրին իրանց բողոքները Սինօդին առաջինը վերև յիշուած արձանագրութեան հետ, ղեկտեմբերի 11-ին, ժամը 9½-ին իսկ երկրորդը՝ մի օր յետոյ:

Սինօդը գեկտեմբերի 11-ին ժամը 10-ին լսելով պատգամաւորների լիազօրութիւնները ստուգող յանձնաժողովի արձանագրութիւնը և պ. Գ. Ենգիրբարեանի բողոքը, № 811 օրագրով որոշեց հաստատել պատգամաւորներին, իսկ պ. Գ. Ենգիրբարեանի բողոքը թողնել առանց հետեանքի:

Այս գործողութիւնները կատարելուց յետոյ ժամը 11-ին պատգամաւորները ժողովուեցին Վհարան և Տեղակալ Սրբազանի նախընթացութեամբ առաջնորդուեցին տաճար, ուր Տեղակալ Սրբազանը մատուցանելով ս. պատարագ, կայսերական տան բարօրութեան համար մաղթանք կատարելուց յետոյ երդմեցրեց աշխարհական պատգամաւորներին:

Դեկտեմբերի 12-ին առաւօտեան 9 ժամին Սինօդը նախապէս լսեց պ. Գ. Չուբարի բողոքը և մակագրութեամբ նոյն բողոքի վերայ թողեց առանց հետեանքի, և այնուհետև սկսեց ընտրական օրակարգի կատարումն:

Օրակարգի կատարումն.

ա. Դեկտմ. 10-ին, շաբաթ օրը օրակարգին համեմատ հանդիսաւոր սուրբ պատարագից յետոյ, որ մատուցեց Կարնի առաջնորդ Տ. Սմբատ Եպիսկոպոս, հոգևոր ու աշխարհական պատգամաւորների և բաղմաթիւ աղօթաւորների ներկայութեամբ կատարուեց տարեցի պաշտօն ի Տէր հանգ. Տ. Մատթէոս Բ. Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի գերեզմանի վերայ. և զգացուած դամբանական խօսեց Սեբաստիայի առաջնորդ Տ. Թորգոմ Եպիսկոպոսը:

բ. Դեկտմ. 11-ին ժամը 9-ին կիւրակէ օրը, օրակարգի համեմատ, բոլոր հոգևոր և աշխարհական պատգամաւորները, բարձր. կառավարութեան ներկայացուցիչ գրաֆ Տիգլէնհաուզէն, Սինօդի պրօկուրօրը և Սինօդի ատենադպիրը իւր օգնականներով խմբուեցին վհարան և այնտեղից Կաթողիկոսական Տեղակալ Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսի առաջնորդութեամբ առաջնորդուեցին Տաճար, ուր սկսուեց հանդիսաւոր սուրբ պատարագը, որ մատուցեց Տ. Տեղակալը: Ս. պատարագից յետոյ Նորին Ամենապատուութիւնը կատարեց մաղթանք Թագաւոր կայսեր արեւատութեան և Կայսերական ընտանիքի բարօրութեան համար, այնուհետև ս. Իշման սեղանի առաջ երդմեցրեց աշխարհական պատգամաւորներին, որոնք և ստորագրեցին երդմնագիրը, որ ունի հետեւեալ ձևը.

ԹՈՒՂԹ ԵՐԴՄԱՆ

Ես, իներքոյ անուանեալ աշխարհական պատգամաւոր Կաթողիկոսական ընտրութեան, խոստանամ և երդնում յԱմենակարողն Աստուած առաջի սրբոյ Աւետարանի Նորա առ այն՝ թէ ցանկամ և պարտիմ յայսմ առաջիկայ ընտրութեան Ծայրագոյն Պատրիարքի և Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց վասն բարձրագոյն կառավարութեան սրբոյ Եկեղեցւոյ Հայաստանեայց և տեսչութեան եկեղեցականաց նորին ըստ մաքուր խղճի մտաց և պարտուեց իմոց առանց իրիք աչառութեան և անձնական ակնկալութեանց, ի բաց հերքելով յինէն զամենայն մախանս թշնամութեան և կամ զորպիսի և իցէ շողկապս մերձաւորութեան և բարեկամութեան, ընտրել ի միջոյ հոգևորականաց հայրենի Եկեղեց-

ւոյն իմոյ զայնպիսի անձն, զոր ըստ յատկութեանց հանձարոյ
և խղճի մտացն առաւել ընդունակագոյն և արժանաւորագոյն
համարիմ ես, և յորմէ ակն ունիմ, զի ի կատարումն պարտա-
ւորութեանց իւրոց՝ զորս զնէ ի վերայ նորա վեհ աստիճանն այս
հոգեւոր, հանդիսացուցէ նա զինքն ջերմեռանդն պաշտօնեայ Առ-
տուծոյ հոգեւորակ տնօրէն բարօրութեան և օգտի Եկեղեցւոյն
Քրիստոսի և նմա հաւատացեալ Հայրապետական իշխանութեանն
ի վերայ բանւոր հօտին Քրիստոսի: Իսկ եթէ այլազգ վարեցայց,
յայնժամ իբրև անհոգ զօգտէ Եկեղեցւոյ և ճշմարիտ որդւոց նո-
րին, յորում է սեպհական օգուտն իմ, արկանեմ զանձն իմ ընդ
մեղազբանօք եղբայրակացաց իմոց և ի հանդերձելումն պատաս-
խանատուութեան առաջի Աստուծոյ և անհղ զատաստանի Նորա:
Ի վախճան երդման իմոյ վասն անաչառ ընտրութեան համբուրեմ
զԲան և զԽաչ Փրկչին մերոյ. ամէն:

Գ. Գեկտ. 12-ին բշ. օրը ժամը 11-ին օրակարգի
համեմատ բոլոր պատգամաւորները և ի պաշտօնէ յատ-
կացեալ անձինք ժողովուեցին վեհարան և այնտեղից Տ. Տե-
ղակալի առաջընթացութեամբ առաջնորդուեցին Տաճար,
ուր զրուած էին սեղաններ և աթոռներ. բոլորը, թէ պատ-
գամաւորներն և թէ պաշտօնական անձինք բռնեցին իրենց
տեղերը:

Սահմանուած սաղմոսից, աղօթքներից յետոյ Համագ-
գային ժողովի նախագահ և Կաթողիկոսական Տեղակալ
Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսը բաց արեց ժողովը պատշաճ
ատենաբանութեամբ: Սինօդի պ. պրօկուրօրը կարգաց
ժողովի բացումն արտօնող Տ. փոխարքայի թուղթը (տես
վերև եր. 21) իսկ Սինօդի ատենագրիւրը՝ նրա թարգմա-
նութիւնը:

Այդ ժամանակ առաջ անցաւ Ս. Էջմիածնի միաբա-
նութեան ներկայացուցիչներից Տ. Սուքիաս արքեպիսկո-
պոսը և յայտնելով 28 պատգամաւորների գրաւոր բողոքի
իմաստը, բողոքը ներկայացրեց Համագգային ժողովի նա-
խագահողին ու իւր համախոհների հետ զուրս եկաւ Տա-
ճարից,

Ժողովից դուրս գնացողներն է՛ն.

- 1, Սուքիաս արքեպիսկոպոս միաբ. Էջմ.
- 2, Անանիա արքեպիսկոպոս առաջ. Շամախուոյ
- 3, Յովհաննէս արքեպիսկոպոս միաբ. Էջմ.
- 4, Ղևոնդ կաթողիկոս միաբ. Էջմ.
- 5, Կարապետ կաթողիկոս առաջ. Ատրպատականի
- 6, Բարզէն կաթողիկոս առաջ. Փաղատայի
- 7, Տիրայր վարդ. ներկ. առաջ. Բեստարարիոյ և Բաղդատի
- 8, Յուսիկ վարդ. անդամ Սինօդի և ներկ. առաջ. Բրուսայի
- 9, Բենիկ վարդ. Արզնիի առաջ, հոգև. ներկայացուցիչ
- 10, Տիրայր ծ, վարդ. Մարգարեան, պատգ. Բաբելդի
- 11, Մուշէ վարդ, առաջ. ներկ. Բալուի
- 12, Գարեգին վարդ. Յովսէփեան առաջ. ներկ. Տիգրանակերտի
- 13, Հրանդ վարդ. Յովսէփեան, առաջ. փոխ. Դերջանի
- 14, Եղիշէ աւագ քհնյ. Գեղամեանց առաջ. ներկ. Չնքուշի
- 15, Ներսէս քհնյ. Քաջրերունի, առաջ. տեղապահ Բայազէդի
- 16, Յովհաննէս Սպէնդիարեան պատգ. Վրաստանի և Իմերէթի
Հայոց թեմի
- 17, Սամսոն Ջէրբէղեան, պատգ. Ղարաբաղի Հայոց թեմի
- 18, րժ. Թադէոս Չաքաբեան, պատգ. Շամախուոյ թեմի
- 19, Գէորգ Չուբար, պատգ. Նոր-Նախիջևանի և Բեստարարիոյ
Հայոց թեմի
- 20, Արշակ Բաբեան, պատգ. Սեբաստիոյ Հայոց թեմի
- 21, Համբարձում Առաքելեան, պատգ. Լիմ և Կուուց անապատների
- 22, Տիգրան Գոյումճեան, պատգ. Բաղդատի
- 23, Խաչատուր Աֆրիկեանց, պատգ. Բայազէդի
- 24, Աղէքսանդր Քալանթար, պատգ. Տիգրանակերտի
- 25, րժ. Արտաշէս Շիսեան, պատգ. Բալուի և Արզնիի վիճակների
- 26, Գարեգին Ենդերարեան, պատգ. Չնքուշի
- 27, Յովհաննէս Յովհաննիսեան, պատգ. Բրուսայի
- 28, Գէորգ Արուլեան, պատգ. Դերջանի.

Համագգային ժողովին պէտք է մասնակցէին

Հոգևորական	.	.	.	.	71	128 անձինք.
Աշխարհական	.	.	.	.	57	

Պակաս էին հոգևորականների 71 թուից

Սինոդի անդամ	1	
Շապին-Գարահիսարից	1	
Չէր մասնակցել Սսի թեմը	1	20
Ժողովից դուրս դնացին 15 հոգի		
Ունենալով } այլ	17	

Մնացին ժողովում 43 հոգի 51 ձայնով

Պակաս էին աշխարհականների 57 թուից

Չէր եկել Աստարիանից	1	
Չէր եկել Սարբերդից	1	
Չէր ընտրուած Նիկոմիդիայից	1	19
Չէ մասնակցել Սսի թեմը	1	
Ժողովից դուրս եկան 13 հոգի		
ունենալով ձայն	15	

Մնացին ժողովում 37 հոգի 38 ձայնով

Ընդամենը 89 ձայն.

Մի բողոք ևս ներկայացրեց միաբանութեան ներկայացուցիչներից Տ. Բարդուղիմէոս եպիսկոպոսը, առանց ժողովից հեռանալու:

Այնուհետև ժողովը շարունակուեց ամենայն կանոնաւորութեամբ, ժողովին մասնակցում էին 80 հոգի 89 ձայնով: Բաց ձայնատուութեամբ, ընտրուեցին չորս աւագագոյն թեկնածուներ.

1. Գէորգ արքեպիս. Սուրէնեան 86 ձայնով ընդէմ 3-ի
2. Եղիշէ արքեպիս. Դուրեան 84 » » 4-ի
3. Մեսրոպ եպիս. Տ Մովսէսեան 78 » » 11-ի
4. Ստեփաննոս արքեպ. Յովակիմեան 63 » » 23-ի

Նախագահը ի լուր ժողովի կարգաց ընտրութեան հետևանքը, և ժողովականներին ստորագրել տալով արձանագրութիւնը փակեց ժողովը ճաշից յետոյ ժամը 3 ին:

Դեկտեմբերի 13-ին, օրակարգի համաձայն պատգամաւորներն ու պաշտօնարան անձինք սահմանուած կարգով վեհարանից առաջնորդուեցին Տաճար: Սահմանուած սաղմոսից և աղօթքներից յետոյ իւրաքանչիւր ոք կալաւ

իւր աեղը և սկսուեց զաղանի քուէարկութիւն չորս աւագագոյն թեկնածուներից երկուսը ընտրելու համար.

Քուէարկութեան արդիւնքն եղաւ

	սպիտ. սև
ա. Գէորգ արքեպիս. Սուրէնեան	58 30
բ. Եղիշէ արքեպիս. Դուրեան	57 32
գ. Մեսրոպ եպս. Տէր Մովսէսեան	39 49
դ. Ստեփաննոս արքեպիս. Յովակիմեան	38 51

Քուէները հաշուելուց յետոյ որպէս քուէների առաւելութիւն ստացող

Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոս Սուրէնեան և Տ. Եղիշէ արքեպիսկոպոս Դուրեան հրատարակուեցին առաջին ընտրելիներ հայրապետական աթոռի համար, որ համազգային ժողովը ընդունեց բուռն ոգևորութեամբ և ուրախական սրտազին բացականչութեամբ: Կազմուեց հետևեալ արձանագրութիւնը և ստորագրեցին բոլոր ժողովականները:

13 դեկտեմբերի 1911 ամի Ս. Էջմիածին.

Ամսիս 11-ին Ս. Էջմիածնի Սինոդի, տարւոյս փետրուարի 16-ին թ. 116 օրագրական որոշման և Կովկասի Տ. Փոխարքայի տարւոյս նոյեմբերի 18 թ. 24306 առաջադրութեան համաձայն սկսուեցան ամենայն Հայոց Կոթուղիկոսի թեկնածուների ընտրութեան համար դուրսուած Համազգային ժողովի զբաղմունքները ըստ այսմ:

Կիրակի, ամսոյս 11-ին հոգևորական և աշխարհական պատգամաւորները առաւօտեան 10 ժամին ժողովուեցան Վեհարան, ուր նոցա ընդունեցին Տ. Տեղակալը և Սինոդի անդամները:

Տէր Տեղակալը հրաւիրեց ժողովականներին Մայր Տաճարը ունկնդիր լինելու ս. պատարագին, որ մատոյց լինքն Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսը, Ս. պատարագից յետոյ կատարուեցաւ զօհացողական մաղթանք ՆՈՐԻՆ ԿՍԹՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ և համայն Օգոստոսիառ տան կենաց և բարօրութեան համար: Մաղթանքից յետոյ Տ. Տեղա-

կալը երդուեցրեց բոլոր ներկայ գտնուած աշխարհական պատգամաւորներին, որի մասին սահմանուած կարգով կազմուեցաւ պատշաճաւոր արձանագրութիւն:

Յաջորդ օրը, դեկտեմբերի 12-ին առաւօտեան 11 ժամին բոլոր հոգևորական և աշխարհական պատգամաւորները նախընթաց օրուան կարգով Վեհարանից իջան Մայր Տաճար:

Ամենապատիւ Տ. Տեղակալը սահմանուած կարգով բանալով ժողովը, ատենաբանեց ըստ պատշաճի, որից յետոյ Սինոդի պ. Պրօկուրօրը կարգաց ի լուր ժողովականների Կովկասի Տ. Փօխարքայի վերոյգրեալ թ. 24306 առաջագրութիւնը ժողովի բացման մասին, որի հայերէն թարգմանութիւնը կարգաց ատենադպիրը: Սորանից յետոյ Մայր Աթոռի միաբանութեան պատգամաւոր Տ. Սուքիաս արքեպիսկոպոսը, խօսք խնդրելով Սրբազան նախագահից, յայտնեց, թէ ժողովի անդամներից Պարսկաստանի, Տաճկաստանի և Ռուսաստանի միջանի թեմերի հոգևորական և աշխարհական պատգամաւորներ, ինչպէս նաև Մայր Աթոռի միաբանութեան և Սինոդի ներկայացուցիչներից մի քանիսը չկամենալով իրենց վրայ առնել այս ժողովի արդիւնքի համար պատասխանատուութիւն, հրաժարուած են ժողովին մասնակցելուց և ներկայացնում են իրենց պատճառաբանուած բողոքը, որ խնդրում են մտցնել ընտրական ժողովի օրագրի մէջ բառ առ բառ՝ նորան օրինական ընթացք տալու համար: Այդ բողոքը, որ ստորագրել են 28 անդամ 32 ձայնով կարգացուեցաւ ի լուր ժողովականների:

Պ. Սամսոն Յարութիւնեան, որ նախագահն էր դեկտեմբեր 10-ին պատգամաւորների լիազօրութիւնները քննելու համար կարգած ժողովի, համաձայն ներքին գործերի նախարարութեան առաջագրութեան յանուն Սինոդի Պրօկուրօրի, հօկտ. 7 թ. 9005 և Տ. Տեղակալի գրութեան յանուն Տ. Յակովբ եպիսկոպոսի հետ 10-ն դեկտ. թ. 2194, մի առարկութիւն արեց յիշեալ բողոքի անհիմն լինելու առթիւ, որ բողոքի հետ որոշուեցաւ կցել

գործին: Ժողովականները միաձայն հաստատեցին պ. Յարութիւնեանի յայտարարութեան ճշմարտութիւնը:

Այնուհետև Մ. Աթոռի միաբանութեան պատգամաւոր Տ. Բարդուղիմէոս եպիսկոպոսը ներկայացրեց ժողովին մի գրաւոր յայտարարութիւն, որի պատճէնը տուեց պ. Պրօկուրօրին, և խնդրեց կարգաւ այն ի դիտութիւն ժողովականների, բայց ժողովը մերժեց լսել նորա յայտարարութիւնը: Այդ յայտարարութիւնը ևս որոշուեցաւ կցել գործին:

Պատգամաւոր Տ. Բարդէն վաղապետը յայտնեց, թէ պէտք է պատճառաբանելով մերժել 28 հեռացած անդամների առարկութիւնները, պատգամաւորների լիազօրութիւնների մասին: Բայց պ. Պրօկուրօրը բացատրեց, թէ այդ լիազօրութիւնները քննուած և կանոնաւոր են ճանաչուած Սինոդի կողմից, ուրին այս խնդրում պատկանում է վախճանական որոշման իրաւունքը, ուստի և այս խնդիրը քննութեան առնելու կարիք չկայ և բողոքը պէտք է միայն կցել գործին:

Սորանից յետոյ ժողովը ձեռնարկեց չորս աւագ թեկնածուների ընտրութեան ամենայն հայց Մայրադոյն Պատրիարք Կաթողիկոսի պաշտօնի համար:

Բաց քուէարկութեամբ, սահմանուած կարգով, ընտրուեցան.

Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոս Սուրբնեան 86 ձայնով.

Տ. Եղիշէ արքեպիսկոպոս Դուրեան 84 »

Տ. Մեսրոպ եպիսկոպոս Տէր Մովսէսեան 78 »

Տ. Ստեփաննոս արքեպ. Յովակիմեան 63 »

Այս արդիւնքի մասին պատշաճաւոր արձանագրութիւն կազմելուց յետոյ Տ. Տեղակալը փակեց նիստը և յայտնեց, որ ամսիս 13-ին տեղի կունենայ ժողովի յաջորդ դուժարումը:

Հետեւեալ օրը դեկտեմբերի 13-ին, ժամը 10 ին, սահմանուած կարգով տեղի ունեցաւ ժողովի յաջորդ դուժարումը: Ժողովին մասնակցում էին 80 անդամ 89 ձայնով: Տէր նախագահը բանալով ժողովը, առաջարկեց, ա-

տենագրւին կարգալ նախընթաց գումարումներն արձանագրութիւնը: որ ընդունուեց մի քանի փոփոխութիւններով: Ապա քուէարկութեան դրուեց չորս թեկնածուներից աւագագոյն Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսը—որի քուէարկութեան ժամանակ նախագահում էր Տ. Յակովբ եպիսկոպոսը. Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսը ստացաւ գաղտնի քուէարկութեամբ յիսուն ութ ընտրողական և երեսուն ոչ ընտրողական քուէ. Յետոյ քուէարկուեց Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսի նախագահութեամբ հետեւեալ թեկնածու Տ. Նզիշէ արքեպիսկոպոսը, որ ստացաւ յիսուն և եօթն ընտրողական և երկուսն ոչ ընտրողական քուէ:—Տ. Նզիշէ արքեպիսկոպոսի քուէտուփի ընտրողական արկղից դուրս եկաւ հայերէն գրուած մի փոքր տոմսակ «աշխարհական պատգամաւոր մը» ստորագրութեամբ ուղղուած պ. Պրօկուրօրին: Ժողովը չկամեցաւ կարգալ այդ տոմսակը, որ յանձնուեցաւ իրեն պ. Պրօկուրօրին:

Երրորդ թեկնածու Տ. Մեսրոպ եպիսկոպոսը ստացաւ երեսուն և ինն ընտրողական և քառասուն և ինն ոչ ընտրողական քուէ. իսկ չորրորդ թեկնածու Տ. Ստեփաննոս արքեպիսկոպոսը ստացաւ երեսուն և ութ ընտրողական և յիսուն և մի ոչ ընտրողական քուէ:

Ընտրութեան այդ արդիւնքը պաշտօնապէս յայտարարուեց ի լւր ժողովականների և յայտնուեց, որ ըստ այդմ ամենայն Հայոց Պատրիարք—Կաթողիկոսի աստիճանի համար ձայների մեծամասնութեամբ թեկնածուներ են ընտրուած Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսը և Տ. Նզիշէ արքեպիսկոպոսը: Այդ մասին կազմուեց պատշաճ արձանագրութիւն հայերէն և ռուսերէն, որ և ստորագրուեց բոլոր ժողովականների կողմից:

Ժողովը իւր զբաղմունքները աւարտելուց յետոյ միաձայն որոշմամբ հեռագրով դիմեց Կովկասի Տ. Փոխարքային, խնդրելով արկանել առ ոտս ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ Ռուսահայտակ հոգեւորական և աշխարհական պատգամաւորների ամենահպատակ հաւատարմութեան և օտար երկրներից եկած բոլոր պատգամաւորների ան-

հուն երախտագիտութեան զգացմունքները, որպէս Օգոստոսի աւիառ հովանաւորի Հայաստանեայց եկեղեցու:

Ծնորհակալութեան հետագիր ուղարկուեցաւ ժողովի կողմից միաձայն որոշմամբ նաև Կովկասի Տ. Փոխարքային իւր բարեացակամութեան համար դէպի Հայաստանեայց եկեղեցին և հայ ժողովուրդը:

Ծնորհակալութիւն յայտնուեց Բարձրագոյն Իշխանութեան ներկայացուցիչ Կոմս-Տիգրան հաուզենին, նախագահ Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսին և Պրօկուրօր պ. Մելիք Օհանջանեանին իրանց աշխատանոց և ժողովի զբաղմունքները օրինակելի կարգով աւաջ տանելու համար:

Սահմանեցին Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոս Սուրենեանցին և Տ. Նզիշէ արքեպիսկոպոս Դուբեանին ճանաչել ամենայն Հայոց Կաթողիկոսական թեկնածուներ և յանձնարարել Տ. Նփրեմ եպիսկոպոս, պ. Սաւսոն Յարութիւնեան և պ. Յակովբ Միքայէլեան պատգամաւորներին, անձամբ զեկուցանել Կովկասի Տ. Փոխարքային ընտրութեան արդիւնքը և ներկայայնել Նօրին Պայծառափայլութեան ընտրական կարիոր թղթերն ի պատշաճ տնօրէնութիւն, համաձայն XI հատ. I մասի 1125 յօդ. հրատ. 1896 և Կովկ. կառավարութեան կանոն 21 յօդ. (II հատ. ըստ շարուն. 1906 ամի):

(Ստորագրութիւններ):

Այնուհետև Տ. Փոխարքայի, անունով խմբագրուեցին երկու հեռագրեր. առաջինով ժողովը խնդրում էր Տ. Փոխարքային համազգային ժողովի հաւատարիմ հղատակութեան և երախտագիտութեան զգացմունքի արտայայտիչը լինել առ Թագաւոր Կայսրն որպէս առ Վեհադոյն հովանաւորն հայ եկեղեցու և ազգի: Երկրորդով ժողովը խորին շնորհակալութիւն և երախտագիտութիւն էր յայտնում Տ. Փոխարքային որպէս հայ եկեղեցու և ազգի բարեպալամի:

Ժողովը շնորհակալութիւն յայտնեց ժողովի նախագահ Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսին, բարձր կառավարութեան

ներկայացուցիչ, Երևանի նահանգապետ և Բարձրագոյն
Դրան հօփմէցատը գրաֆ. Վ. Ֆ. Տիգլէնհաուզէնին, և Սի-
նօղի պրօկուրօր Պ. Փ. Կ. Օհանջանեանցին, որոնց շնոր-
հիւ ժողովները շարունակուեցին ամենայն կանոնաւորու-
թեամբ:

Նախագահ Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոսը Համագոյցին
ժողովը փակեց ժամը 3¹/₂-ին. պահպանիչով: Հնչեցին
զանգակները և հոգևորականութիւնը ա. Իջման Սեղանի
առաջ Թագաւորի կենդանութեան, Հայրօրէնտանի գաւա-
զանի սրայծառութեան և Հայաստանեաց եկեղեցւոյ պէտքը
լցնելու համար երգեց օրհներգ— «Թագաւոր փառաց» շա-
րականը:

Ժողովի նախագահ և առաջին ընտրեալ Տ. Գէորգ
արքեպիսկոպոսի առաջընթացութեամբ ժողովականները
դուրս եկան Տաճարից: Ահագին բազմութիւն էր խոնուել
Տաճարի շուրջը. և բոլորը մտովին, իւրաքանչիւրը իւր
հասկացողութեամբ, աղօթում էր առ Աստուած և առում.

«Միշտ անշանժ պահեն զաթոռ Հայկազնեայ»:

Թուրքից Հայոց պատրիարք Ամեն. Տ. Յովհաննէս
Արքեպիսկոպոսը ուղղել է հետեւեալ հեռագիրը առ Տ. Գէորգ
արքեպիսկոպոս

«Սը շնորհաւորեմ ի զիմաց տրդին զՁեր Սըր-
բութինն եւ յաջողութիւն կը մաղթեմ ի բոլոր
սրտէ»:

Ստացուեր են շնորհաւորութեան և այլ բազմաթիւ
հեռագրեր. Ռուսաստանի և արաւստանի զանազան
Հաստատութիւններից ու անձերից:

ՄՀ հայագիտական գրադարան

MAL008424

